

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

תיקון. ונ"ל דיש להוכיח כן מלקמן נ"ד ע"ב משמע משום דכולי ס"ת מחזי כמנומר, אבל אי הי"ש שם אי היכ מעביר עליו קולמוס אע"ג שלא כיון החס לכתוב יחודה כ"א שם ממש ואפ"ה מוחק תחתונה ע"י כתיבת עליונה, ונ"ל הא דנקט נחכוון לכתוב, לרבותא דכיתר דר' יהודה אפ"ה סגי בהעברת קולמוס להכשירו, ועיין פני יהושע [ד"ה הרי"מ].

דבעינא זה אלי ואנוהו. בתי ר"פ לולב הגזול (מ) ביארתי
אפי' אי ואנוהו בשאר מלות לאו דאורייתא, מ"מ
בכתיבת השם הוא דאורייתא כי כן משמע זה אלי, היינו
השם הקדוש ואנוהו.

אמר רב חסדא יכולנא למיפסלינהו לכולי גיטי. ו"ל [ע"ד] נחות ר"ח דייק ואמר יכולנא למיפסל. דהפניו תמה איך כויל כולכו גיטא לא שוי' א' מהן פרוטה ואיה הגויל ושכר הסופר. וחו לקמן אשה שכתבת גיטה יודעת לאקנוי לבעל, ומה קנין שייך בפתוח מש"פ. ולפע"ד לק"מ, לקמן מיירי שמגורשת צרלונה לעובתה וברי היא עלמה כותבת גיטה א"כ שוי' לשניהם, להבעל שרונה לגרש והיא רוצה להתגרש, ושוי' לדידהו כמה פרוטה, והכא מיירי צרוב גיטין מחמת קטע שמתגרשת צע"כ ומיירי שהבעל לא הוליא צו הולאח מאומה וחכמים הקנו לו גט כתוב וחתום ובע"כ שלא לרלונה מגרשה, וכיון שכתב עליו שמו ושמה, לא שוכ חו מידי רק שתתגרש צו והוא לה על אפה

ועל חמתה. ואע"ג שאח"כ צריכה היא לו לראי, היינו אם כבר נתגרשה, אך ברי (אם) [אנון] דנין איך תתגרש כלל שהרי הקלף שכתב עליו אינו שוב כלום כ"א לצור זה אינו ש"פ. אמנם לכאורה אפי' אם לא תתגרש צו עדיין שוב כמו כל עופסי גיטין שכותבים הסופרים שאם ילערך א' לגרש את אשתו יקנה זו. ואי משום שמות עכ"פ אפשר יזמן שמו כשמו כדלקמן ר"פ כל הגט [כ"ד ע"א] שמת קול סופרים מקרין וכו', ועכ"פ שוב פרוטה לזה, ושוב ממילא היא מתגרשת צו. אך הא הוה שלא לשמה, מיהו לראצ"י יכול להעביר עליו קולמוס והדר ה"ל שוב פרוטה, אך ר"ח לטעמי' ס"ל לרצן פסול לגמרי, ע"כ יכולנא למיפסל כולכ גיטא. ב

אמר רב חסדא יכולנא למיפסלינהו לכולי גיטי, מ"ט אילימא משום דכתיב וכתב והכא איהי קא כתבה ל"י ודלמא אקנויי אקנו ליה רבנן. ופשוט דלאו דוקא אפשיעי דספרא קאי אלא גם אהקלף וכל צרכי הגט שהיה משלמת וקונה אותו, אלא הש"ס נקיע וכתב, משום דונתן לא פסיקא ל"י דלפעמים אינו שוב פרוטה כדמסיק, אבל עכ"פ חכמים הפקירו מעות כסף שלה להקות הפקר לבעל וכאלו הוא יחיב ושוב מושך ומגזי' גם הקלף וה"ל קנין כסף ומשיכה, ומה שאח"כ חוזר ומקנה מותר הקלף להסופר לכתוב עליו גיטין אחרים והסופר אינו קונה ממנו אלא

כחושה מצוה אפי' בשבת להביא אחרת שמינה משום הידור מצוה כמבואר במסכת מנחות פרק ר' ישמעאל [ס"ד ע"א] ע"ש, ומכל מקום אינו מעכב לחפות קרני השור בזה כמו שעשו מביאי ביכורים [כביכורים פ"ג מ"ג] להידור מצוה, וה"נ דכוותיה – ולק"מ קושית התוס'.

אך אי קשיא ליה ממתניתא פרק רבי אליעזר דמילה קל"ג ע"ב ציצין שאינן מעכבים את המילה, ומפורש שם בש"ס דאית בהו משום ואנוהו, ומשו"ה הוה ס"ד שם דלחד מ"ד אפי' פירש יחזור עליהם בשבת משום ואנוהו דדוחה שבת, ומ"מ אי לא חזר עליהם אינם מעכבים את המילה, ש"מ ואנוהו אינו מעכב, וקשיא על ר' אחא בר יעקב, ודוחק לומר מתני' ר' יהודא היא. וי"ל דאין מעכבין המילה היינו שהתינוק נימול לאכול תרומה ולעשות פסח, אבל האב שמצווה למול את בנו לא קיים מצותו ולא קיים ואנוהו, וזה מעכב בעושי מצוה ולא במצוה גופיה, כן נ"ל. ומישוב שיטת רש"י, וקשה על תוס', וכי נעלם מהם ומכל הראשונים סוגיא דגיטין הנ"ל. וצריך לומר דס"ל להתוס' פירוש קרא זה "אלי" דוקא ואנוהו, פירוש בקדושת "אלי" כתיבת השם בעינן נאוה, וכן הכא בד' מינים מפורש הדר, בעינן נאוה לעיכוב, אבל בשאר מצות אינו מעכב. ועוד אפשר, הוה זה אלי והדר ב' כתובים, בקדושת השם ואתרוג בעינן הידור לעיכוב, ולא בשאר מצות שאינו מעכב, כן צריך לומר.

ועי' שד"ח בכללים מערכת ז' כלל י"ב ד"ה ומדברי הגאון חתם סופר.

(מב) ע"ע ח"י שבועות ל"ה ע"ב (קכ"ח א') ד"ה וכיון. (מג) מרן הזכיר כאן ח"י על ר"פ לולב הגזול, והננו מעתיקים כמה קטעים משם דשייך גם לשמעתי' בהא דרב אחא בר יעקב וז"ל:

והיבש פסול. פירש"י משום ואנוהו. – דס"ל דמעכב, ועיין תוס' [ד"ה לולב יבש]. – והנה בגיטין כ' ע"א סבירא ל"י לר' אחא בר יעקב דבהא פליגי ר' יהודא ורבנן, דלר' יהודא כשר אפי' להעביר הקולמוס על השם, ולרבנן פסול אפי' בדיעבד, וא"כ רבא לקמן ל"א ע"א דהמציא פלוגתא חדשה ר' יהודא לא קא מקיש לולב לאתרוג, ורבנן מקיש, וצריך נמי לדחוק דהדר הוא שם תואר שיהיה מהודר ולא שם העצם של אתרוג, וכמו שהגריש בזה בחידושי הריטב"א [ד"ה לולב הגזול] – לא היה צריך לזה הדוחק, אלא לכולי עלמא הדר הוא שם העצם של האתרוג, ור' יהודא ורבנן לטעמייהו, דלר' יהודא ואנוהו אינו מעכב בשום מצוה, ולרבנן מעכב בכל המצות (*). אלא צ"ל רבא סבירא ל"י כר' חסדא התם בגיטין דלא כר' אחא בר יעקב, על כן נדחק דפליגי בהדר, ורש"י סבירא ל"י כמקצת פוסקים דפסקו התם לענין שם שנכתב שלא לשמו כר' אחא בר יעקב (**), ומשו"ה פירש כאן כהילכתא.

אלא דקשיא לר' אחא בר יעקב קושית התוס' [ד"ה לולב יבש] מלולב מצוה לאוגרו משום ואנוהו ואם לא אגרו כשר [כלעיל י"א ע"ב], ש"מ ואנוהו אינו מעכב. י"ל כבר רמז בזה בספר כפות תמרים דיש לחלק בין הפרקים, אלא שלא ביאר. ולפע"ד החילוק מבואר, די"ל דהמצוה עצמה צריכה הידור, הן בד' מינים, הן בכתיבת השם הקדוש ובכל המצות, ומעכב נמי, אבל מי שכבר קנה ד' מינים כולם מהודרים בעצמותן, אין עיכוב שיהדרו מבחוץ לאגרו בגימוניות של זהב או לאגרו כלל (***) , כמו שמביאי קרבן, מצוה להביא מובחר שבכהמותיו, ואפי' שחט

(* ועעו"ש ל"א ע"א (ס"א ב') ד"ה ולכאורה.

(**) עי' שו"ע אה"ע סי' קל"א ס"ה, ובביאור הגר"א שם, וע"ע מג"א סי' ל"ג סק"ז.

(***) ועעו"ש ל"ה ע"ב (פ"ט ב') ד"ה של מעשר שני (השני).

פרק שלישי

סבירה ליה כמקלח פוסקים דפסקו החס לענין שם שנכתב שלא לשמו כר' אחא בר יעקב², ומש"ה פירש כאן כהילכתא.

אלא דקשיא לר' אחא בר יעקב קושית החוס' [ד"ה לולב יבש] מלולב מלוב לאוגדו משום ואנוכו ואם לא אגדו כשר [כלעיל י"א ע"ב], ש"מ ואנוכו אינו מעכב, י"ל כבר רמז בזה בספר כפות תמרים דיש לחלק צין הפרקים, אלא שלא ביאר, ולפע"ד החינוק מצואר, ד"ל דהמלוב עלמה לריכה הידור, הן צד מינים, הן כנחיצת השם הקדוש וכל המלות, ומעכב נמי, אבל מי שכבר קנה ד' מינים כולם מהודרים בעלמותן אין עיכוב שיהדרו מצחוץ לאגדו ציגומיות של זבז או לאגדו כלל¹, כמו שמביאי קרבן, מלוב להביא מובחר שצבהמותיו, ואפילו שחט כחושב מלוב אפילו צשצח להביא אחרת שמינה משום הידור מלוב כמצואר במסכת מנחות פרק ר' ישמעאל [ס"ד ע"א] ע"ש, ומכל מקום אינו מעכב לחפות קרני השור בזהב כמו שעשו מצויאי בכורים [כצבורים פ"ג מ"ג] להידור מלוב, וה"ג דכותיה — ולק"מ קושית החוס' ד.

אך אי קשיא ליה ממתינתא פרק רבי אליעזר דמילה קל"ג ע"ב לזין שאינ מעכבים את המילה, ומפורש שם צש"כ דאית זבו משום ואנוכו, ומשום הכי הוב ס"ד שם דלחד מי"ד אפילו פירש יחזור עליהם צשצח משום ואנוכו דדוחה צבת, ומ"מ אי לא חזר עליהם אינם מעכבים את המילה, ש"מ ואנוכו אינו מעכב, וקשיא על ר' אחא בר יעקב, ודוחק לומר מחני ר' יהודה היא. וי"ל דאין מעכבין המילה היינו שהחינוק נימול לאכול תרומה ולעשות פסת, אבל האב שמלווה למול את בנו לא קיים מצותו ולא קיים ואנוכו, וזה מעכב צעושי מלוב ולא במלוב גופיה. כן נ"ל ומיושב שיטת רש"י.

לא ישים עליה שמן ולא לבונה" — כתב מרן ז"ל ליישב שיטת רש"י בזה"ל: „ובזה ישבתי על דרך דרוש דברי רש"י ר"פ לולב הגזול שכתב טעם פסול יבש משום דבעי ואנוכו, והקשה בתוס' הא בש"ס אמרינן משום דכתיב הדר ופליגו ר"י ורבנן אי מקשינן כל המינים לאתרוג או לא, והנה בריטב"א שם נדחק הא הדר הוא שם עצמו של אתרוג ומג"ל למדרש מיניה תואר שיהיה מהודר דווקא ע"ש. ולפע"ד לכאורה קשה באמת אמאי אצטריך הדר במינים אלו תיפוק ליה משום ואנוכו, אלא משום דר' יהודה ומחלוקתו בלולב צריך אגוד ולרבנן רק מצוה לאוגדו ואמרינן במדרש [ויק"ר ל' י"ב] שארבעה מינים אלו מרומזים על כמות ישראל, והערכה על פושעי ישראל, ויאגדו אלו לאלו ויגינו על אלו, והוה סד"א הערבה מרמות על פושעין וכן הדס על אותן שטעמן מר לא יהיה מהודר ונילף מסוטה, קמ"ל הקישא דבעינן הדר בכל המינים, וכל זה לר"י ומחלוקתו, אבל בשארי מדרשים [שם ט"ז] מבואר ד' מינים מרמזים על הקב"ה ועל האבות ואמהות, וא"כ לא סד"א דלא נבעי ואנוכו, וע"כ לאותן הדרשות הדר הוא שם העצם של אתרוג, אבל להידור לא בעי קרא דהא ואנוכו כתיב, וא"ש פירש"י.

בעוהיתב"ש. יום ג' לירחא תליחאי תצדק בדבריך לפ"ק *.

אשר כשריון נדקב לובש.
דל וחולי עוזר ומחצב.
נושא עון ופשע וחטא כובש.
יכה צערתיו בחידושי פרק לולב הגזול והיבש.

דף כ"ט עמוד ב': לולב הגזול. פירש"י לולב קפ של תמרים, ולא כל האגוד. וטעם דלא וקיע בקולור כל המינים צשם לולב, ביאר רש"י לקמן במתינתן דערבה [ל"ג ע"ב ד"ה בעל] ע"ש. ואני עני אכתוב בזה נקמן אי"ה בחידושינו למ"ד ט"ב [ד"ה ועיין לקמן] — וע"ש מ"ש חוס' שם סוף ד"ה ולקניוח צשינוי השם ע"ש, וצפני יהושע [ד"ה אלא דיש לתמוה].

היבש. פירש"י משום ואנוכו. — דס"ל דמעכב, ועיין חוס' [ד"ה לולב יבש]. — והנה בגיטין כ' ע"א סבירה ליה לר' אחא בר יעקב דבהא פליגי ר' יהודה ורבנן, דלר' יהודה כשר אפילו להעביר הקולמוס על השם, ולרבנן פסול אפילו צדיעבד, וא"כ רבא לקמן ל"א ע"א דהמליא פלוגתא חדשה ר' יהודה לא קא מקיש לולב לאתרוג, ורבנן מקיש, ולריך נמי לדחוק דהדר הוא שם חואר שיהיה מהודר ולא שם העלם של אתרוג, וכמו שהרניש בזה בחידושי הריעצ"א [ד"ה לולב הגזול] — לא היה לריך לזה הדוחק, אלא לכולי עלמא הדר הוא שם העלם של האתרוג, ור' יהודה ורבנן לטעמייהו, דלר' יהודה ואנוכו אינו מעכב צשום מלוב, ולרבנן מעכב בכל המנות^א. אלא ל"ל רבא סבירה ליה כר' חסדא החס בגיטין דלא כר' אחא בר יעקב, על כן נדחק דפליגי בדהר, ורש"י

(* חידושים אלו נדפסו לראשונה בסוף ספר שו"ת חתם סופר חלק שישי (וויצן תרכ"ד), ועתה הושווה על ידינו לכתב יד — העתקת הגר"ר שמעון דייטש ז"ל, תלמיד מרן ז"ל. תאריך כתיבת חידושים אלו על ידי מרן ז"ל, לא צויין עד כה, וניתוסף עתה מכת"י הגר"ש ז"ל הנ"ל, וראה בתשובות ח"ס או"ח סימן ר"ז בתשובה אשר נכתבה ב"י"ד אלו שנת תקצ"ד, כתב מרן ז"ל: „ויכפת זיכני הי"ת ולמדהי פרק לולב הגזול בישיבה". — במהדורא זו שולבו גם חידושים שנלקטו ממקורות אחרים, השייכים לפרק זה, בסוף כל דיבור צויין המקור רק בדיבור האחרון.
(א) ועיין עוד להלן ל"א ע"א ד"ה ולכאורה.
(ב) עיין שו"ע אה"ע סימן קל"א סעיף ה', ובביאור הגר"א שם, וע"ע במג"א סימן ל"ג סק"ו.
(ג) ועיין עוד להלן ל"ה ע"ב ד"ה של כע"ש (השני).
(ד) ובתורת משה קמא במדבר פרשת גשא ד"ה ולקח, אחר שביאר „דאע"ג דקיי"ל דזה אלי ואנוהו מ"מ בקרבנות של חוטאים חתם סופר <על השי"ס> - מועד ג / סופר, משה בן שמואל {עמוד 441} {726077}

וקשה על תוס', וכי נעלם מהם ומכל הראשונים סוגיא דגיטין הכ"ל. ולריך לומר דס"ל להתוס' פירוש קרא זה "אלי" דוקא ואנוכו, פירוש צקדושח "אלי" כתיבת השם צעינן נארה, וכן הכה בדי מיניס מפורש הדר, צעינן נארה לעיכוז, אבל בשארי מלות אינו מעכב¹. ועוד אפשר, הוה זה אלי והדר צי כתיב, צקדושח השם ואחרוג צעינן היודר לעיכוז, ולא בשאר מלות שאינו מעכב, כן לריך לומר.

ובחידושי אגדה אמרתי, דהתם צפרק ר"ח דמילה [שם] מיייתי תנא דדריש ואנוכו, אני והוא להתדמות צדרכיו של הקצ"ה, ואונקלוס [שמות ע"ו צי] תרגם, ואנוכו, אצנה לו מקדש ע"ש וצפירש"י פרשת בשלח [שם] דריש ואנוכו לשון נוח ודירה, ול"ל כל אלה שמעינן מיניה, ורש"י פירש צפי תרומה [כ"ו י"ג] צפסוק והאמה מזה והאמה מזה, למדך תורה דרך ארץ שיהיה אדם חס על היפה, נמלא מדבנה לו מקדש נלמוד שהקצ"ה חס על היפה, ומלורה להתדמות צדרכיו כדורשינן ממשמעות אני והוא, ממילא מובן שאנחנו גם כן לריכיס לחוס על היפה צקיוס מלוחיו, ואם כן כל הגי' דרשות אחת הוא ותלוים זה בזה.

והנה כתבו תוס' [ד"ה לולב יבש], דשיעור יבש כ"י יוסי צן משולם [צכורות ל"ז ע"א] נפרך צליפורן. ולא ניחא נכו למימר שיעורא שאפס הליחות, היינו שיתלבן הלולב, משום דלא שייך צהדס שלטולם לא יתלבן, ע"כ שיעורא צנפרך צליפורן דשייך צכולבו. ולראצ"ד דעה אחרת, עיין ר"ן [ד"ה יבש], ועיין חמים דעים [סימן רל"ב]. — ולפע"ד לטעמא דהדר, כל שאיכו הדר אפילו נפרך צליפורן כל שלמראה עיני אדם נראה יפה הוה ל"י הדר, כמו אחרוג סרוח מחוכו [לקמן ל"ז ע"ב], אבל משום זה אלי ואנוכו גם זה פסול, ומכ"ש לאיכא משום הקריבכו נא לפחתך כמ"ש הח"ה¹.

בעה"י. מה שחנני הי"ת ר"פ לולב הגזול פק"ק פ"ב. מעלי יומא דכפורים תקפ"ז לפ"ק¹.

קפסיק ותני, יש לעיין, דלנאורה יש להצין מסידור המשנה דלא פסיל גזול ויבש ציוס עוב שני, מדפלגינכו ולא כ"ל לכו עם אשרה ועיר הנדחת, ש"מ לא שור, דפסולא דגזול אינו אלא ציר"ט ראשון, ונימא כן נמי ציבש והדר וכרצ לקמן [ל"ז ע"ב] וירושלמי דחזוית [פ"ג ה"ו], וכן דעת כמה ראשונים¹ דגם הדר לא פסיל מן התורה אפילו צמקדש אלא ציר"ט א', וא"כ אין כאן קפסיק ותני — ומזה נראה לי ראיח לסבחה ה"ה פ"ח מלולב [ה"א] דאשרה דמתני' היינו אפילו שכבר צטלה, ורק הוחיל ונטעה מתחילה לך, והוחיל ונהגדל צאיסור, דין הוא לפסול משום מלוח הבאה צעצירה, ומשמע צכה ליכא שום ממלוקת כל שתחילת גדולו צאיסור אסור לכ"ע משום מלוח הבאה צעצירה, כאשר יבואר אי"ה —

והנה לפי המבואר צצבא מליעא ק"ח צי וכלישנא משום כהשא דארעא דהכי קי"ל, וע"ש פרש"י ד"ה משום כהשא, אם כן הוטע אילן צקרקע גזולה הוה תחילת גידולו צאיסור, ואי הוה נקיט גזולה ואשרה צחדא צצבא, הוה אמיינא גזולה דומיא דאשרה שתחילת גדולו צאיסור, אבל גזול אחר לית ציה משום מלוח הבאה צעצירה, לכן נקיט לולב הגזול צבא צפני עלמה, ולטולם פסיק ותני לאסור אפילו בשארי ימים, ומשום מלוח הבאה צעצירה, אפילו לא נטעה מתחילה לך.

ולפי זה י"ל אמוראי דפליגי שמאל ורצא לקמן [ל"ז ע"א] ולא חשו לפסיק ותני, היינו דס"ל דאשרה דמתני' אפילו צלא נטעה מתחילה, אלא באשרה דמשה עסקינן דאין לה ציעול, או צשל גוי קודם ציעול לכל מר כדס"ל צבה, אבל לא מיירי משל גוי אחר ציעול ומשום דנטעה מתחילה, מה"ה לא מיירי, וא"כ הוה מני למינקט לולב עם אשרה צחדא צבא, ומללא נקטינכו צחד צבא ש"מ גזול לא פסול אלא ציר"ט א', וכ"י דהדין אמת דאשרה שנטעה מתחילה לך אסורה אפילו אחר ציעול לכולי עלמא משום מלוח הבאה צעצירה, כמו שכה"ה, דדין הוא שיפסול ומסברא חילונה, מ"מ מתני' לא מיירי מהכי לשמאל ורצא.

והנה ה"ה [הכ"ל] כתב שהרמב"ם היה לו הגירסא כך, "באשרה משום מלוח הבאה צעצירה", וכתב הכ"מ שגירסא זו לא נמלחה בשום מקום. וי"ל דבאתרוג גרסי [הכ"ל] יש ספרים כמ"ש תוד"ה משום כ"י, וזה היה גירסא הרמב"ם, דס"ל באתרוג דלא צבי שיעור אלא משום גמר פירי, לא שייך פסול מיכתת שיעורא¹, ועיר הנדחת משום דלית ציה דין ממון, אבל של אשרה אפילו קודם ציעול שייך ציה דין ממון, כיון דאפשר שתחצטל, וכן כתב הר"ן פרק כל הללמים [ע"ז מ"ה ע"א ד"ה וגרסינן], — (ודוחק לאוקמא צע"ז של ישראל, דרמב"ם מפרש אשרה דמשה של גוי קודם ציעול¹, אבל של ישראל לא שכיחא) — וא"כ אחרוג של אשרה ע"כ [פסול משום] מלוח הבאה צעצירה, וקשה למאך דאמר לא חיישינן למלוח הבאה צעצירה בשארי ימים, ואשרה דומיא דעיר הנדחת דפסול צכל הימים, ועל כרחק משום דנטעה מתחילה לך, דכולי עלמא מודים צמלוח הבאה צעצירה כי האי דנטעה מתחילה לך, ומ"מ לקמן ל"א צי כדפרוך ארצא דאמר לולב של ע"ז אם נעל כשרה, לא הוי מני לשנויי משנתיו משום מלוח הבאה צעצירה וצנטעה מתחילה לך, דאם כן אי הוה סצירה ל"י לרצא אשרה לולב נמי מיירי כמו אשרה דאתרוג, אם כן הוה ל"י למימר לולב הגזול פסול כל ז' כר"י, מדפסיק ותני, ואין לומר דאם כן ה"ל לכייל עם אשרה, ד"ל הוה אמיינא דומיא דאשרה דנטעה מתחילה לך וכמ"ש לעיל לר"י, אלא על כרחק סצירה ל"י לרצא נכו באתרוג על כרחק מיירי צנטעה מתחילה לך, אבל אי לא נטעה מתחילה לך לא שייך למיסריה משום כתיח שיעורא, דלא צבי אחרוג שיעור, מכל

(ח) עיין רמב"ם ה' לולב פ"ח ה"ט וה"ה שם.
(ט) עיין להלן ל"ה צ"א ד"ה כתחילי, ואמנם, וע"ע בח"י חולין פ"ט צ"א ד"ה מכסין.
(י) עיין בה"ה ובכ"מ ה' לולב פ"ח ה"א, וע"ע להלן ל"א ע"ב ד"ה לולב של ע"ז (הראשון).

(ה) בח"י גיטין כ' ע"א ד"ה דבעינן, הביא מרן ז"ל סברא זו בקיצור וכתב: „ובחי' ר"פ לולב הגזול ביארתי והכוונה למש"כ כאן.
(ו) ע"כ מחידושי פרק לולב הגזול הג"ל.
(ז) נדפס בסוף ספר חת"ס עמ"ס פסחים (ירושלים תרנ"ד).
נתם סופר <על הש"ס> - מועד ג / סופר, משה בן שמואל {עמוד 442} {726077}

וימוכר לשאלה כשר כיון דשאל א"כ שוה פרוטה, אבל באינו שוה פרוטה פסול אף דשאלה כשר. אך זה אין סברא, כיון דשאל כשר ולא בעינן לכס, א"כ פחות משהו פרוטה לא גרע*. ובעל כרחך צריך לומר דכוונת רש"י דלא מטי פרוטה לכל חד אלא על ידי שאלה, ואי אמרת שאל פסול א"כ לא משכחת לה דיוצא בסוכה, אלא על כרחך דשאל כשר, א"כ אין צריך לשאלה מי פחות משהו פרוטה ג"כ כשר כיון דאין צריך לכס, כן נראה לענ"ד. עכ"פ מבואר בדבריו דהכי דבעינן לכס ושאל פסול גם פחות משהו פרוטה פסול, וא"כ בהרבה מנזון דבעינן שיהיה שלו כגון מנה ולולב ודומיהם צריך שיהיו שוים פרוטה, דבלאו הכי אינו יוצא אם אינו שוה פרוטה דלא מיקרי לכס. ולפי זה לדבריו לא מצינו דינו ורגלינו, והיאך יוצאים אוננו מנזון ארבעה מינים במדינה זו דערבה מצויה מאל, ונד או שמי בדין ערבה אין שוה פרוטה בשום אופן בכל מדינה זו, וכל מין בארבעה מינים פסולים בשאל, א"כ היאך אנו יוצאים ידי חובתנו במדינה זו ביום ראשון של חג בארבעה מינים*. וגם התוספות שם ד"ה כל, כתנו על רש"י שכתב דחק כיון דשומטים כשר ע"ש בתוס', אבל על

ואמיתיים והארכתי עוד צוה דרך פלפול אין כאן מקומו בחיבור זה.

[יא] **והנה סוכה שאלה כשרה**, וסוכה של שומטים עיין תוס' שם כ"ז ע"ג, ד"ה כל, ובכפית תמרים שם ל"א ע"א [ד"ה ת"ד סוכה] מצינו בשם תשובת הריב"ש [סי' שמ"ז] שמשלם צוה ומסיק להכשיר, ועיין צבית יוסף סי' תרל"ו [ד"ה וכתב הר"ן], ואין ספר הריב"ש תחת ידי. ואעורר עוד, דהנה שם כ"ז ע"ג מבואר דר' אליעזר פוסל סוכה שאלה, ותמרים מכשירין דכתיב [ויקרא כ"ג, מ"ב] כל האורח וגו' מלמד שכל ישראל ראויים ליטב בסוכה אחת, ופירש רש"י שם ד"ה כל וכו', דאי אפשר שיהיה לכולם דלא מטי שוה פרוטה לכל חד אלא על ידי שאלה, עכ"ל. נראה מפירוש רש"י דכיון דבעינן לכס כל שאינו שוה פרוטה לא הוי לכס, ואם שאל פסול בדברי ר' אליעזר לא היה יוצא כיון דאינו שוה פרוטה, אלא על כרחך צריך לומר דשאל כשר, וא"כ יש לו שוה פרוטה ע"י שאלה. ולכאורה נראה מדבריו דאפילו אם נאמר דשאל כשר מ"מ פחות משהו פרוטה פסול, כמו שצ"ל דלא מטי לכל חד שוה פרוטה אלא על ידי שאלה.

סוכה שאלה ושל שומטים

בשולח המנחה

אמנם יש שנקטו, דהא דשאלה כשרה בסוכה אין הכוונה דלא צריך קנין כלל ולא בעינן ילך, אלא הא דמרבין מכל האורח דיוצאים בסוכה שאלה היינו דוקא בשאלה שיש לו בה קנין לזמן, אך כל שאינו שאל ולא הוי שאל כלל אינו יוצא בה יד"ח, ולפי"ז אינו יוצא יד"ח בסוכת הפקר⁸⁰. וא"ש דאף אם נאמר דשאלה כשרה מ"מ אם הוא פחות משר"פ שאין בו קנין כלל הסוכה פסולה, והלימוד מכל האורח אינו דלא בעינן ילך, אלא שאף ע"י שאלה מתקיים דין ילך⁸¹.

ויש שביארו, דעיקר מה שמיטתה תורה גזולה מטעם שיצא מרשות בעלים ולא נכנס לרשות הגולן דשניהם אין יכולים להקדישו וכיון שאין לו בעלים כלל לכן פסולה⁸², וכן הדין בסוכת הפקר שאין לה בעלים כלל, משא"כ שאלה דיש לו בעלים שיכול להקדישו, ה"ו ברשות ישראל ושפיר יוצא בה גם ישראל אחר⁸³.

היאך אנו יוצאים ידי חובתנו במדינה זו ביום ראשון של חג בארבעה מינים. יש שכתב, שמערבה שבלולב אין להקשות, כיון שכל הארבעה מינים מצוה אחת הן הוי שפיר לכס בזה שכולם ביחד שוים פרוטה⁸⁴, אמנם יש לקיים קושיית רבינו מערבה שבמקדש, שלאבא שאל⁸⁵ צריכה להיות ג"כ לכס⁸⁶. וכן קשה קושיית רבינו ממצה⁸⁷.

יאוש אין מוציאין מידו. ומה שהוכיח האחייעזר מהגמ' בסוכה דלא כסברא זו, ראה בחזו"א שם ובמש"כ הגר"י דיוויד בספר הזכרון יהודה לקדשו עמ' תנת לרחות ראה זו. 81. לבוש סי' תרלו"ט ס"ב, שו"ע הרב שם, וראה עיונים והערות במנחת חינוך סי' נד. 82. וא"ש הגמ' בסוכה הנ"ל, דברקע שאינה נגזלת וברשות הבעלים להקדישה כו"ע נפקי בסוכה זו אף בע"כ של הבעלים. 83. ערול"ג סוכה כז, ב ד"ה לא מטי, שפ"א סוכה לא, א ד"ה ורבנן. 84. וכ"כ בשו"ח קין לדוד סי' קיא אות ב, שו"ת משנה שכיר (מהר"ח) סי' רפא בשם הגרא"ל בראד"י, הוד צבי סי' מא, בכורי אליהו סי' ח אות א, וברכת אברהם סוכה כז, ב אות ט. 85. עפ"י תוס' סוכה מג, ב ד"ה והביאו. 86. שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קצב. ובחשוניק תמד סוכה מה, א הביא מהגר"י"ש אלישיב לתמוה, שכיון שהיתה הערבה שבמקדש באורך י"א אמה פשיטא שהיה בה שו"פ. אכן ע"י בדברי רבינו לעיל מצוה שכר אות ה ששיעור י"א אמה אינו מעכב. 87. משנה שכיר שם, בכורי אליהו שם.

שכתבו שאינו מוכרח, דאפילו אחר שגילתה התורה שגזול פסול י"ל דאין זה פסול בעצם אלא רק אריא הוא דרביע עליה⁷⁴. ומה שנתמעט גזול הוא רק מיעוט בקיום המצוה שאינה יכולה להתקיים בסוכה גזולה, אבל אין זה סוכה פסולה, דאם היה פסול כשאר הפסולים לא היה נוהג בדפנות ובקרקע, ועוד דאין יתכן שלגזול הסוכה כשרה ולגזול הסוכה פסולה בעצם, אלא ע"כ שהוא רק דין בקיום המצוה, אבל ודאי שלא נחשב כיושב בבית⁷⁵.

אך זה אין סברא, כיון דשאל כשר ולא בעינן לכס, א"כ פחות משהו פרוטה לא גרע. רבינו נקט בפשיטות, דהטעם דסוכה שאלה כשרה הוא משום דלא בעינן 'לכס' בסוכה, ומשום כך הוקשה לו מאי שנא דשאלה כשרה ופחות משהו פרוטה פסולה. וכן נקטו עוד אחרונים, והוכיחו כן מהגמ' ⁷⁶ דסוכה גזולה חכמים מכשירים, משום דקרקע אינה נגזלת והוי סוכה שאלה וכשרה. ובאופן זה, אין לו שום קנין השתמשות בסוכה, ואפילו הכי הסוכה כשרה, ועל כרחך דהטעם להכשיר הוא משום דלא בעינן כלל לכס⁷⁷. ולפי"ז פשוט הוא שיוצא יד"ח גם בסוכת הפקר⁷⁸. וכבר מצינו להתוס' ר"ד⁷⁹ שסובר כן, דגזיה"כ איכא לפסול בסוכה גזולה, אבל לעולם לא בעינן שיהא הסוכה שלו כדי לצאת ידי חובתו.

עמ' נד. 74. חידושי הגר"ר ת"א סי' כ. 75. אבי עזרי קמא הל' סוכה פ"ה הכ"ה. 76. סוכה לא, א. 77. פנ"י שם, פמ"ג או"ח סי' תרלו"ט א"א סק"ב, אבני מילואים סי' כח ס"ק לג ד"ה אמנם לענ"ד, הגהות מהר"ץ תיות סוכה ל, ב בתורה שינוי, אחיעזר ח"ב סי' מז אות ח, הג"ר זלמן סנדר במסגרת זהב לדבר אברהם ח"ב סי' כו. 78. אחיעזר שם. 79. ב"ק סו, ב. 80. שו"ע הרב סי' תרלו"ט ס"ג, אור שמח הל' סוכה פ"ה הכ"ה, שו"ת ברית יעקב או"ח סי' כט, חזו"א או"ח סי' קנ אות כב וב"ק סי' טז אות יט. ובוזה ביאר האוי"ש תירוק השאג"א סי' צט [וכ"כ הנובי" תנינא או"ח סי' קלד, ישועות יעקב או"ח סי' תרלו"ט סק"א, טעם המלך הל' לולב פ"ח ה"ט וברית יעקב שם] על קושיית התוס' למ"ל ילך למעט סוכה גזולה תיפסול משום מהב"ע, אלא שנפק"מ גזול עכ"רם שאין בו מהב"ע למ"ד גזל עכ"רם מותר או אף למ"ד אסור כיון דליכא בו מצות השבה, ומ"מ ילך לא הוי, והיינו כנ"ל דדוקא שאלה יוצא בה דיש לו בה קנין, אך בגזל עכ"רם אין בו כל קנין, ואם תור הגוי ותפס ממנו קודם

דפנות
גולות
בשבת
של סוכה

וּבְרֵאשִׁית לִי בְּיָמֵי צְעוּרַת הַשָּׁמַיִם לְשִׁטְתַּת הַסּוּכָה שֶׁסָּעָה עִ"א ד"ה
ההוא, דמלוא הנאה בעצירה היא רק מדרבנן וסוכה
גזולה פסולה מטעם לכס, אם גזל הדפנות של הסוכה בשבת של
סוכות* יולא צה, כמו סיכך על מצוי שיש לו לחי או על פמי
ביראות מצוהר שס בסוגיא ז' ע"צ דמיגו דהוי דופן לשבת הוי
דופן לסוכה, ועי"ש בר"ן [גי ע"א מדפי הרי"ף] ובראשונים, חזקן
דאף דגזירת הכתוב הוא דזה לא הוי דופן לסוכה מ"מ אי אפשר
שמחיר לחלפין וזין דמחיר לשבת מחיר לסוכה, עי"ש בר"ן. א"כ
הכי נמי נהי דהתורה פסלה דופן הגזול והוי ליה כאלו אינו דופן,
מ"מ כאן דלענין שבת הוי רשות היחיד אפילו בדפנות גזולים הוי
דופן לענין סוכה, כמו בכל הדפנות שמן התורה אינו דופן בסוכה
מ"מ בשבת שמתוך החג הוי דופן, א"כ כאן נמי יולא צה.
שׁוֹב ראימי שזה טעות, בדממת מיגו אמרינן לשוייה דופן אף
דלא הוי דופן בשום ענין, כיון דלענין שבת הוי דופן אי
אפשר לומר דלענין סוכה לא ליהוי דופן מתמת מיגו, אבל לא

גוף הסוכה לא נחלקו דפנות משה פרוטה לא נקרא לכס, וא"כ
חס ושלום כל ישראל אינם יולאים ידי חובת ארבעה מנינים ציוס
טוב ראשון של חג, ולא ראימי מי שהתעורר בזה, וגם להצין סברת
רש"י למה לא הוי פחות משה פרוטה לכס, דהא בודאי שלו
דאסור לגזול הימנו דכל שהוא אסור לגזול מן התורה א"כ אמאי
לא נקרא לכס הוה יש לו בעלים*. ואינו דומה לאיסורי הנאה או
שצריך הימך אכילה, עיין פרק לולב הגזול ל"ה ע"א, דזה שהוא
פחות משה פרוטה הוי שלו לכל זרעו ואסור לגזול ממנו א"כ
יש לו בעלים. וגם במנה צריך לדקדק שיהיה הכוונת שיה פרוטה,
דשה פרוטה היא חצי שעורה כסף כרוף עיין בראשונים⁸⁸, וכזית
מנה אינו שיה כל כך במדינתנו, א"כ חס ושלום אין ישראל
יולאים ידי חובת מנה בלילה הראשון, ולא ראימי ולא שמענו מי
שידקדק בזה, ולא מלאמי בשום פוסק קדמון או אחרון שיביא
זה, וצ"ע מאוד שלא הרגישו בזה המפרשים והפוסקים בפרט
במלוא דאורייתא*.

בשולי המנחה

חשיבות של כלי אפילו אם אין בו שו"פ, הוא הדין חשיבות
המצוה של ערבה וכזית מצה מהני אפילו כשאין בהם שו"פ⁹³.
ובאופן אחר י"ל, שרק לענין תפיסת הקנין אמרינן שאינו נתפס
בפחות משו"פ, משא"כ אם כבר היה שלו ודאי שיוצא גם אם
הכזית מצה אין בה שו"פ, וכן בערבה מהני כשקונה הרבה בבת
אחת⁹⁴.

ורבים מהאחרונים כתבו, שכל מה שמבואר ברש"י
שבפחות משו"פ אינו נחשב 'לכס' הוא רק משום שמדובר שם
בשותפות, הבזה בעינן שיהא לו בה שוה פרוטה, משא"כ
בערבה ומצה שהם שלו לגמרי בלא שותפות הו"ל 'לכס' אפילו
בפחות משו"פ⁹⁵. ובביאור החילוק נאמרו כמה אופנים, יש
שכתב דהיינו משום שבשותפין בעינן שיקנה אחד לשני את
חלקו, וכשאין בו שו"פ נחשב שאין גופו ממון [כעין שטרות]
ואינו יכול להקנותו לאחר⁹⁶. או משום ששותפות מהני מדין
ברירה משום שיש לו שעבוד בחלק חבירו, משא"כ בפחות
משו"פ שאין בזה שעבוד⁹⁷. או ששותפות מהני משום שיכול
לכפות חלוקה בזמן, שבשעה שמשתמש יחשב שכולו שלו,
וזהו רק כשיש לו בה שו"פ, משא"כ כשאין לו בה שו"פ אין
לו בה דין ממון ואינו יכול לכפות חלוקה⁹⁸. או משום שכשאין
לו בה שו"פ בטל חלקו ברוב, משא"כ כשיש לו שו"פ הוי בגדר
ממון שאינו בטל ברוב⁹⁹.

אם גזל הדפנות של הסוכה בשבת של פוכות. לאו דוקא גזול

הא יש לו בעלים. וכן מפורש בתוספות רי"ד⁸⁸, שמשום כך ערבה
גזולה פסולה, על אף שאין ב"ד נזקקין לפחות משו"פ ואין
הנגזל יכול להוציאו בדיינים, דמ"מ הגזול לא קנאה, ועדיין היא
שייכת לנגזל ומשום כך קפיד רחמנא עליה ופסלה משום
גזולה⁸⁹.

וצ"ע מאוד שלא הרגישו בזה המפרשים והפוסקים בפרט במצוה
ראורייתא. אכן מצאנו שכבר העיר בזה בשערי תשובה⁹¹, וכתב
ליישוב שלעולם אפילו פחות משו"פ הוי לכס, ואפילו גבי סוכה,
וכונת רש"י היא לומר שראיית הגמ' מסוכה של כל ישראל
היא דכיון שחלקו של כל אחד הוא כ"כ קטן, נמצא שאפילו
המקום שהוא יושב עליו אינו שלו לגמרי, ומהני רק משום
שהשותפים משאילים זה לזה, וע"כ שלא בעינן 'לכס' בסוכה
ויוצא בשותפות ובשאלה, אבל אם המקום שהוא יושב עליו
היה שלו לגמרי בלא שאלה או שותפות, פשיטא שהיה נחשב
'לכס' אפילו אם לא היה בזה שו"פ. ובאופן אחר יש שכתב,
שדוקא גבי סוכה לאו אורח ארעא להיקרא עליה שם דירה,
ואפילו דירת עראי, בפחות משו"פ, אבל לדין 'לכס' מהני אפילו
בפחות משו"פ⁹².

אמנם רוב האחרונים הבינו כדעת רבינו, שכוונת רש"י היא
אכן לומר שפחות משו"פ אינו נחשב 'לכס', ואת קושית רבינו
מערבה וכזית מצה כתבו ליישב באופנים אחרים, יש שכתבו
שכשם שמצינו שאף במקום שבעינן חשיבות של שו"פ מהני

88. סוכה מא, ב. 89. ועי' שו"ת מהרש"ם ח"ה סי' טז שכתב ליישב
לפי"ז את קושית רבינו. 90. רא"ש קידושין פ"א סי' יז, רשב"א,
ריטב"א ומאירי שבוועת לח, ב. טור ושו"ע חו"מ סי' פח ס"א.
91. או"ח סי' תפב ס"א. 92. זכר דוד (בעער) בסוגיא דמתנה ע"מ
להחזיר (ק"ח-א). 93. אמרי בינה בהשמטות (בסוף הספר) לדיני יו"ט
סי' כא, דרך המלך הלי' לולב פ"ח ה"י בתי' ב', מנחת סולת סוף
מצוה י. וכעיי"ז בשערי דעה מהדו"ת סי' ד. 94. הגרז"ר בעניני
בהערות על מג"ח (סולת למנחה) נדפס בקובץ תורה מציון שנה ששית
חיברת ד עמ' יב-ב ובמוריה שנה ית גל' הו-עמ' סד. וכעיי"ז בחלקת
יעקב יו"ד סי' קכה אות ת. וראה יישובים נוספים באבני נזר או"ח
סי' שלד, כלי חמדה פ"י צו (טו-א), בית יצחק יו"ד ח"ב סי' קלד
אות י, הערות הגר"מ זמבא לפסקי תשובה ח"א סי' עא (בסוף הספר),
צין הקודש סי' מט, משנה הלכות ח"י"ז סי' קסא, להורות נתן ח"א
סי' כד אות יד-טו. וראה עוד על כך באוצר מפרשי החלמוד סוכה
שם. 95. עמק ברכה עניני סוכה אות כא. וכעיי"ז בלבושי מרדכי

מהדו"ת או"ח סי' צב [ועיי' במש"כ בחו"מ סי' כז]. ועי' טל תורה
סוכה כז, ב שהוכיח כן מריטב"א בע"ז, ובשבת הלוי ח"ג סי' כה
שדן בראיה זו. אמנם יעוי' במוריה שנה כב גל' ה-ט מהגרש"ז
אויערבאך (ג-א) שהעיר לפי"ז מטלית הקהל שתהיה פטורה מציצית
כשאין לאף אחד בה שו"פ. 96. מהר"ם שיק יו"ד סי' קנח.
97. אחיעזר ח"ג סי' סד אות ג. וכעיי"ז בשושנים לדוד (בסו"ס שאילת
שלום) סי' ג, ודרכי דוד קידושין מח, ב. 98. לבוש מרדכי ב"ק
סי' ו. וכעיי"ז בורע אברהם סי' כה אות ז. 99. שו"ת מהר"ש עגיל
ח"ח סי' כא, ר' יוסף וורשאווסקי, הו"ד בשו"ת מהרש"ם ח"ו סי' ז.
ועיי' שהמהרש"ם פקפק בזה. ועיי' אופנים נוספים בחכמת שלמה
או"ח סי' תרנח, שו"ת הרי בשמים ח"ג סי' עג, חסד לאברהם
(תאומים) מהדו"ת או"ח סי' עו, בית שערים או"ח סי' שמ, שערי זרם
ח"ג סוף סי' סו, קובץ שערי תורה (ורשה) ח"א סי' קכו אות ג וזו
הגאון מפיטנא, ויען יוסף סוף פר' בראשית (ח-ד), קונטרסי שיעורים
נדרים שיעור כו אות ז.

תרו

במדבר טו שלח

אונקלוס

שני עשרנים בלולה בשמן שלשית ההין:
 ו ויין לנסך שלשית ההין תקריב ריח-ניחח
 ליהוה: חמישי ח וכי-תעשה בן-בקר עלה או-
 זבח לפלא-נדר או-שלמים ליהוה: ט והקריב
 על-בן-הבקר מנחה סלת שלשה עשרנים
 בלול בשמן חצי ההין: י ויין תקריב לנסך
 חצי ההין אשה ריח-ניחח ליהוה: יא ככה
 יעשה לשור האחד או לאיל האחד או-לשה
 בכבשים או בעזים: יב כמספר אשר תעשו
 ככה תעשו לאחד כמספרם: יג כל-האזרח
 יעשה-ככה את-אלה להקריב אשה ריח-
 ניחח ליהוה: יד וכי-יגור אתכם גר או אשר-
 בתוכםם לדרתיכם ועשה אשה ריח-ניחח
 ליהוה כאשר תעשו פן יעשה: טו הקהל
 חקה אחת לכם ולגר הגר חקת עולם
 לדרתיכם ככם כגר יהיה לפני יהוה:
 טז תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר
 הגר אתכם: פ ששי יז וידבר יהוה אל-משה
 לאמר: יח דבר אל-בני ישראל ואמרת

סלתא תרין עשרונין דפילא
 במשח תלתות הינא: ו וחמרא
 לנסכא תלתות הינא תקרב
 לאתקבלא ברעוא קדם יי: ח וארי
 תעבד בר תורי עלתא או נכסת
 קדשיא לפרשא נדרא או נכסת
 קדשיא קדם יי: ט ויקרב על בר
 תורי מנחתא סלתא תלתא
 עשרונין דפיל במשח פלגות
 הינא: י וחמרא תקרב לנסכא
 פלגות הינא קרבן דמתקבל
 ברעוא קדם יי: יא כדן יתעבד
 לתורא חד או לדכרא חד או
 לאמר באמריא או בעזיא:
 יב כמנין די תעבדון כדן תעבדון
 לחד כמנינהון: יג כל יציבא יעבד
 כדן ית אלין לקרבא קרבן
 דמתקבל ברעוא קדם יי: יד וארי
 יתגיר עמכון גיורא או די בניכון
 לדריכון ויעבד קרבן דמתקבל
 ברעוא קדם יי כמא די תעבדון
 פן יעבד: ט קבלא קימא חד
 לכון ולגיוריא דיתגירון קים עלם
 לדריכון כותכון כגיורא יתי קדם
 יי: טו אורייתא חדא ודינא חד יתי
 לכון ולגיוריא דיתגירון עמכון:
 יז ומלל יי עם משה למימר:
 יח מלל עם בני ישראל ותימר
 להון במעלכון לארעא די אנא
 מעל יתכון לתמן: ט יתי
 במיכלכון מלחמא דארעא
 תפרשון אפרשותא קדם יי:
 כ ריש אצותכון חלתא תפרשון

אלהם בבאכם אל-הארץ אשר אני מביא אתכם שמה: יט והיה

באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה ליהוה: כ ראשית ערסתכם

רש"י

עברית פגן ה' פלקן מלכים (בראשית יג ז), כן ארץ מזרים. כמות
 כמות קעמי קעמך (מלכים א' כג ז): י (ית) בבאכם אל הארץ.
 משונה ביאה זו מכל ביאות שבמורה, שבכולן נאמר 'פי תבא'
 'פי תבא', לפיכך כולן למדות זו מזו, וכיון שפרט לך הכתוב
 באחת מהן שאינה אלא לאחר ירושה ושיבה, אף כולן כן. אבל
 זו נאמר בה צבואתם, משנכנסו בה ואלו מלחמה נחייבו
 בחלה (ספרי ק): (כ) ראשית עריסותיכם. כשתלושו כדי

(י) אשה ריח. אינו מוסב אלא על המנחה והשמן, אבל היין
 אינו אשה, שאינו ניתן על האש: (יא) או לשה. בין שהוא
 נכנשים בין שהוא נעוים. כגש ושה קרוים בתוך שנתם, איל
 כן שלשה עשר חדש ויום אחד (פרה פ"א מ"ג): (יב) כמספר
 אשר תעשו. כמספר הבהמות אשר תקריבו לקרבן, ככה
 תעשו נכמים לכל אחד מהם, כמספרם של בהמות מספרם של
 נכמים: (טז) ככם כגר. כמותכם כן גר. וכן דרך לשון

אונקלוס

במדבר טו שלח

תרז

חֲלָה תְרִימוֹ תְרוּמָה פְּתֻרֹמַת גִּרְזָן כֵּן תְרִימוֹ
אֹתָהּ: כֹּה מְרֵאשִׁית עֲרֹסְתִיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה
תְרוּמָה לְדֹרְתִיכֶם: ם כִּי וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא
תַעֲשׂוּ אֶת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: כִּי אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
וְהִלַּאתֶם לְדֹרְתִיכֶם: כִּי וְהָיָה אִם מַעֲיַנִּי הָעֵדָה
נַעֲשֶׂתָה לְשִׁגְגָה וְעִשׂוּ כָל־הָעֵדָה פֶּר בֶּן־בֶּקָר
אֶחָד לְעֹלָה לְרִיחַ נִיחַח לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ
כַּמִּשְׁפֵּט וְשַׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: כֹּה וְכֹפֶר
הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם
כִּי־שִׁגְגָה הוּא וְהֵם הִבִּיאוּ אֶת־קֶרְבָּנָם אִשָּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי

אֲפֻשׁוּתָא כְּמָא דְמִפְרָשִׁין מִן אֲדָרָא בְּן תְּפָרְשִׁין יְתָה: כֹּה מְרֵיש אֲצֻתְכוֹן תִּתְּנוֹן קָדָם יְיָ אֲפֻשׁוּתָא לְדָרִיכוֹן: כִּי וְאֵרִי תִשְׁתְּלוֹן וְלֹא תַעֲבֹדוֹן יָת כָּל פְּקוּדֵיָא הָאֵלִין דִּי מִלַּל יְיָ עִם מֹשֶׁה: כִּי יָת כָּל דִּי פִקֵּד יְיָ לְוֹתְכוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה מִן יוֹמָא דִּי פִקֵּד יְיָ וְלִהְלֵא לְדָרִיכוֹן: כִּי וְיִהִי אִם מַעֲיַנִּי כְּנִשְׁתָּא אֲתַעֲבַדְתָּ לְשִׁלּוֹ וְיַעֲבֹדוֹן כָּל כְּנִשְׁתָּא תוֹר בֶּר תוֹרִי חַד לְעֻלְתָּא לְאֲתַקְבְּלָא כְּרַעֲוֹא קָדָם יְיָ וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ כְּדָחֲזִי וְצִפִּיר בֶּר עֲזִי חַד לְחַטָּאתָא: כִּי וְיִכְפֹּר כְּהֵנָּא עַל כָּל כְּנִשְׁתָּא דְכַנְיֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁתַּבֵּק לְהוֹן אֲרִי שְׁלוּתָא הִיא וְאֲנֹן אִיתִיאוּ יָת קֶרְבְּנֵהוֹן קֶרְבְּנָא קָדָם יְיָ וְחֻבְתָּהוֹן קָדָם יְיָ עַל

ה' חסר א'

רש"י

לומר את כל המצות האלה, מצוה אחת שהיא ככל המצוות, מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים^ט, אף מצוה זו פורק זה עול ומפר ברית ומגלה פנים, ואינו, זו עבודה זרה (ע"ס): אשר דבר ה' אל משה. חנוכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, אחת דבר אלהים שפסוקים זו שפסוקי (מהלל ספ יי) (הרבות מ. ספרי ע"ס): (כג) את כל אשר צוה וגו'. מגיד שכל המודה בעבודה זרה ככופר בכל המורה כולה, וככל מה שנתנבאו הנביאים, שנאמר למן היום אשר צוה ה' והלאה (ספרי ק"ל): (כד) אם מעיני העדה נעשתה לשגגה. אם מעיני העדה נעשתה עבירה זו על ידי שוגג, כגון ששגגו והורו על אחת מן העבודות שהיא מותרת לעבוד עבודה זרה זכר: לחבת. חסר אל"ף, שאינו כשאר חטאות, שכל חטאות שבתורה הבאות עם עולה החטאת קודמת לעולה, שנאמר (ויקרא ה' י) וְאֵת הַשְּׂנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה, וזו עולה קודמת לחטאת (הרבות י"ג): (כה) הביאו את קרבנם אישה לה'. זה האמור בפרשה הוא פר העולה שנאמר אישה לה' (ספרי ק"ל): וחטאתם. זה השעיר (ע"ס):

עריסותיכם שחכם רגילין לנוש במדבר (עירובין ע"ג), וכמה היא, וימרו בעמק (שמות ע"ו י"ג) עמק לגלגלת (ע"ס פסוק ע"ו), (ושיעורו ארבעים ושלש בליים וחומש בילה (מנחות ק"ח ע"ג). תרימו מראשיהם, כלומר קודם שתאכלו ממנה ראשית חלקה חלה אחת תרימו חומה לשם ה': חלה. טורקנו"ל בלע"ז: בתרומת גורן. שלא נאמר בה שיעור, ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שיעורי (ספרי ק"ג). אבל חכמים נתנו שיעור לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה, ולנתנותם אחד מארבעים ושמונה (חלה פ"ג מ"ו, ספרי ע"ס): (כז) מראשית עריסותיכם. למה נאמר, לפי שנאמר (פסוק ט) ראשית עריסותיכם שומע אני ראשונה שבעיסות, חלמוד לומר מראשית, מקצתה ולא כולה (ספרי ק"ג): תתנו לה' תרומה. לפי שלא שמענו שיעור לחלה נאמר חטנו, שיהא זה כדי נתינה (ע"ס): (כח) וכי תשגו ולא תעשו. עבודה זרה הימה בכלל כל המצות שהצוה מביאין עליהן פר, והרי הכתוב מוציאה כאן מכללן לידון צפר לעולה ושעיר לחטאת (ספרי ק"ל): וכי תשגו וגו'. בעבודה זרה הכתוב מדבר. או אינו אלא נאחזת מכל המצות, חלמוד

שפתי חכמים הקצר

כאן לדרוש מקצתה ולא כולה (מנחות, ראה ר"א"ם). ח. דהא כתוב בה נעשתה, אלמא בשגגת מצוה אחת הכתוב מדבר ולא בשגגת כל המצוות (ר"א"ם). ט. כגון מנשה שהיה אומר, לא היה לו למשה לכתוב 'ואחור לרשע המנע' (בראשית לו כב) (ר"א"ם). י. מדכתיב בפרשת ויקרא (י"ג) אצל פר העלם דבר ונעלם דבר, ודרשו מזה דנעלם דבר ולא כל

ו. שהוא אחד מעשרה. אבל בתרומת גורן נאמר סתם 'ראשית עריסותיכם' (ויברים י"ו) (ר"א"ם). ז. כאן אי אפשר לדרוש 'מראשית' ולא כל ראשית, שאין כל מיני דגן חייבים בחלה, וכמו דרשינן אצל בכורים (דברים כ"ב) למעט כל הפירות שאינן משבעת המינים, לפי שכאן כתוב (פסוק ט) 'מלחם הארץ' לרבות כל מיני דגן מחמשת המינים, לכך אייתר

סימן רא

בדין שריפת חלה ושיעור הנתינה לכהן

וגם תרומת מעשר, ומזרף התרומה גדולה עם התרומת מעשר ומוליך לכהן, ולכן כתב רמ"א בסעיף י"ט בתרומה גדולה דין זה, ועיקר כוונתו לבאר פרטי דינים, שיוכל ליתנה לכל כהן שירצה ושיוכל הכהן להניחה עד שעה שיוכל ליהנות משריפתה, ונפקא מינה בכל דינים הללו אף דלא שכיח בתרומה גדולה שיליכס לכהן, מ"מ שכיח בתרומת מעשר. הא חדא.

ועוד אמינא דגם לדין יש חילוק בין חלה לתרומה, דהרי הש"ך שם בס"י של"א ס"ק ל"א כתב, ויכול להניחה כו', ולא חיישין שיבוא לידי מכשול בה שהכהנים נוהרים בזה, כיון שידוע לכל שעכשיו אין שום תרומה נאכלת, עכ"ל הש"ך. וזה שייך בתרומה, אבל חלה כיון שיש חלות נאכלות, כגון במקום המפרישין שתי חלות כגון מכיזב עד אמנה, וכמו כן כל הארצות מאמנה ולחון, כמבואר בדברי המחבר בס"י ש"כ"ב סעיף ד', לכך החלה הנשרפת אין הכהנים רשאים להשהותה פן יבוא מכשול שיאכל ממנה, וכיון שאין רשאי להשהותה אין בהן תועלת לכהן כי מה יסיק במשהו¹. אלא ששוב זה נכון לדעת המחבר, אבל לדעת רמ"א שם בס"י ש"כ"ב [סעיף ה'] אין שום חלה נאכלת. מ"מ הדבר נכון, שהרי מסיים רמ"א שם, ששורפין אותה כמו שהיו עושין כשהיו מפרישין שתי חלות, ע"ש. אף שעיקר כוונת רמ"א היינו שאין לה שיעור, מ"מ גם לענין שנשרפת, נוכל לומר הטעם שנשרפת מיד כמו שהיה כשהפרישו ב' חלות.

רמ"א שחמה על פירש"י במנחות ע"ז ע"ב ד"ה ונילף מתרומת חלה, דהוי אחד מארבעים ושמונה. וע"ז תמה מר תרי תמייהי, חדא דשיעור חלה הוא רק מדרבנן, וסמכו על מה דכתיב [במדבר ט"ו כ"א] תתנו, אבל מן התורה אין לחלה שיעור, כמבואר בפוסקים רובם ככולם, ברמב"ם פ"ה מבכורים [הל' א'], ובטו"ש ע"י סימן ש"כ"ב [סעיף א'], ורש"י בחומש פ' שלח לך [שם כ'] כתב, [בתרומת גורן, שלא נאמר בה שיעור וחטה אחת פוטרת, אבל חכמים נתנו בה שיעור לבעל הבית [אחד מכ"ד ולנחחוס אחד ממ"ח]. ומה שכתב רש"י בפסוק שאחריו, תתנו לה' תרומה [שיהא בה כדי נתינה], כבר כתב המורחזי דאינו אלא דרך אסמכתא, וכן כתב הסמ"ג ע"ש קמ"א. אמור מעתה יתכן לפרש שאלת הש"ס ונילף מחלה דסגי בכל שהוא², עכ"ל דרום מעלתו. ועוד הקשה דרש"י אחז אחד ממ"ח, והרי צבעל הבית שיעורו אחד מכ"ד. ונריך לומר דדקדק רש"י לאחז היותר מועט ותפשת מועט כו', א"כ למה פירש"י לעיל מזה [במנחות שם] ד"ה ונילף מתרומת מדין,

תשובה

להגאון מהר"ר ישע"י נר"ר אב"ד דק"ק ברעסלי.

מה שכתב על מה שפסק רמ"א ב"ד בסוף סי' ש"כ"ב, ויש אומרים כששורפין החלה עושין לה היסק בפני עצמה, דישראל אסור ליהנות ממנה <מהרי"ק>. וכן הוא בתוס' פ' כל שעה. וכתב מעלתו שלא מצא זה במהרי"ק, וגם המקום בתוס' פ' כל שעה לא נודע לו.

הגדה מה שנרשם מהרי"ק הוא טעות הדפוס ונריך לומר מהרי"ו¹, וכן הוא בדרכי משה [שם אות א'], והוא במהרי"ו וי"ל בסופו דדרשה של פסת, וז"ל שם, החלה בבית שאין בו כהן, שאין הכהן נהנה ממנה, נריך לעשות לה היסק בפני עצמה, דישראל אסור ליהנות ממנה דכתיב [במדבר י"ח ח'] את משמרת תרומותי, אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה, ואיתקש להדדי מה תרומה טהורה לכהן כו', תוס' פ' כל שעה, עכ"ל מהרי"ו. הרי שמהרי"ו כתב זה בשם התוס' פ' כל שעה. ומ"ש מעלתו שלא נודע לו באיזה מקום הוא בתוס' בפרק כ"ש, הנה הוא [בפסחים] דף ל"ד ע"א ד"ה מחמין לו חמין.

רמ"א שהקשה עוד, לפי מה דקיי"ל בתרומה גדולה בזמן הזה ששיעורה בכל שהוא שהיא עומדת לשריפה וניתנת לכל כהן שירצה, והכהן רשאי לקיימה ולהניחה עד שעה שיוכל ליהנות ממנה בשעת שריפה, כמבואר ביו"ד סימן של"א סעיף י"ט ע"ש. ומצוה ליתן טעם הגון מדוע נשתנה דין חלה בזמן הזה, שכתב רמ"א בסוף סי' ש"כ"ב, כששורפין החלה עושין לה היסק בפני עצמה, ולמה לא יתנו החלה לכהן והוא רשאי ליהנות, הן להסיקו תחת תבשילו והן להחם בו תגורו בימי הקור כו', לענין נתינה לכהן למה גרע שם נתינת חלה מענין תרומה גדולה.

והגדה באמת לענין הדין נוכל לומר שבאמת דין שניהן שוה, וגם החלה אם הישראל רוצה ליתנה לכהן, והכהן יחזיקנה עד שיוכל ליהנות ממנה בשעת שריפה, הגון לעשות כן. אלא כיון שהחלה בזה"ז שיעורה בכל שהוא, ואין בה כדי נתינה לכהן להטריח הישראל בשביל כל שהוא, אין הדבר כדאי. ואם נימא שהישראל יחזיק אצלו עד יטרפו אצלו חלות הרבה ויוליכס לכהן, יש לחוש לתקלה שהישראל עצמו יסיק בהם התגור, והרי אין הישראל רשאי ליהנות משריפתה, לכן לא הזכיר הש"ע נתינתה לכהן. אבל בתרומה כיון שיש תרומת מעשר שיש לה שיעור, וזה ודאי נריך להוליכה לכהן, ולפעמים הלוי עצמו יש לו תבואה, והוא נותן תרומה גדולה

דהוה אחד מחמשים. והוה ליה לאחוז המועט, דהיינו תרומת אלעזר שהיא אחד מה' מאות. והנה באמת קושיותיו חמורות, ואעפ"כ צריכין אנו למשכוני נפסין ליישב דברי רש"י על נכון.

דאומר אני שמה שזכור למעלתו שאין לחלה שום שיעור מן התורה, אין אני מסכים עמו לחלוטין, ויש לי לומר צוה דבר חדש לא קדמני צוה שום מפרש או פוסק והוא זה. כי המצוה הזאת של הפרשת חלה אם כי היא מצוה

אחת יש צה שני ענינים*

הענין האחד הוא להפקיע איסור טבל מן העיסה, כי קודם ההפרשה היא אסורה באכילה, וע"י הפרשת החלה מן העיסה, כבר הופקע איסור טבל והותרה העיסה באכילה, ואף אם אח"כ יחזיק בעל העיסה את החלה לעצמו ולא

יתנה לכהן, אין כאן אלא גזל השבט והעיסה הותרה באכילה. ואמנם המצוה העיקרית ליתנה לכהן, וזה הענין השני שאמרתי שיש במצוה זו! ושני ענינים האלו חלוקים זה מזה, שלפטור העיסה אין לו שיעור כלל מן התורה, ואפילו משהו פוטר העיסה כתרומת גורן שחטה אחת פוטרת כל הכריי, ואמנם הענין השני לקיים מצוה נתינה לכהן, זהו יש

לו שיעור מן התורה, כיון דכתיב תתנו לכהן כתיב שיהיה כדי

נתינה!*. והשיעור הזה שהוא אחד מכ"ד או אחד ממ"ח, כאשר נבאר אח"כ, הוא מן התורה בלבד, ומדרבנן בלבד.

ואפרש הדבר ונאחז דרך משל שהוא אחד מכ"ד, והוה יש צו שיעור חשוב לקיים המצוה נתינה לכהן, ואמנם זהו השיעור אחד מכ"ד בעשרון שהוא שיעור חלה, וכשיש אחד

מכ"ד בעשרון כבר הוא כדי נתינה, ושוב אין חילוק מן

התורה בין אם העיסה היא רק עשרון אחד ובין אם העיסה

היא ממאה סאה כי לענין לפטור העיסה אפילו משהו

פוטרו, ולענין נתינה לכהן הרי יש כאן כדי נתינה, ומה לו

להכהן אם העיסה קטנה או גדולה, והוה אלד שהוא

השיעור מן התורה, שהוא חלק כ"ד מן עשירית האפה.

ואמנם אלד שהוא מדרבנן, הוא שמו"ל תיקנו שצריך

שיתנו חלק כ"ד מן העיסה כמות שהיא, ואם העיסה היא

גדולה כ"ד עשרונות צריך שיתן לכהן עשרון שלם שהוא

חלק כ"ד מן אותה העיסה. וזהו מה שנלע"ד בשיעור חלה.

ועתה נתקע צה מסמרות מדברי הפוסקים

הראשונים והמפרשים, וראשון לציון דברי רש"י בחומש בפ'

שלת לך [במדבר ט"ו כ'] בד"ה כתרומת גורן, שלא

נאמר צה שיעור, ולא כתרומת מעשר שנאמר צה שיעור, אבל

חכמים נתנו שיעור לצעה"צ אחד מכ"ד ולנחתום אחד

ממ"ח. ואח"כ בד"ה תתנו לה' תרומה פירש, לפי שלא

שמענו שיעור לחלה נאמר תתנו שיהא צה כדי נתינה.

ולכאורה דברי רש"י סתמי אהדדי, ולכן כתב המזרחי

וה"ל, שלא שמענו שיעור לחלה נאמר תתנו שיהא צה כדי

נתינה <בספרי>. ואין זה אלא אסמכתא בעלמא, שהרי גבי

תרומת גורן נמי כתיב צה נתינה [דברים י"ח ד'], ועם

כל זה אמרו שאין לה שיעור מן התורה אלא חטה אחת פוטרת

כל הכרי [קדושין נ"ח ע"ב], וכן גבי גט כתיב [שם כ"ד א']

ונתן, עם כל זה אמרו [גיטין כ' ע"א] כתבו על גבי איסורי

הנאה כשר. והראיה הגמורה על זה שהרי כתיב צה כתרומת גורן, מנה תרומת גורן אין לה

שיעור מן התורה אף חלה אין לה שיעור מן התורה, אלא על כרחנו לומר שמה שאמרו שיעור חלה של צעה"צ אחד מכ"ד

ושל נחתום אחד ממ"ח, וסמכו דבריהם על מקרא זה דתתנו, אינו אלא אסמכתא בעלמא, וכן רש"י ז"ל למעלה כתרומת

ושני אתרומת שיעור כדי נתינה. ועוד שם בבכורות פריך הגמ' ור' יהושע, ומשני תרומתי כתיב, אמאי לא משני דר"א ור"י פליגי בזה, דר"א מוקי משמרת תרומתי שתי תרומות לטהורה ולתלויה, ור"י מוקי לשתי תרומות אחת שבא להתיר מטבל ואחת הניתנת לכהן. ועוד איך אפשר לומר דבהפרשת כל שהוא הותר הכרי בתרומה והעיסה בחלה, הא כל זמן שחסר עוד העיסה דבכדי נתינה עדיין אסור הכרי והעיסה, כדילפינן במס' סנהדרין דף פ"ג ע"א], מנין לטבל שהוא במיתה דכתיב [ויקרא כ"ב ט']. ולא יחללו את קדשי בני ישראל ירימו להי"ל, בעתיד לתרום הכתוב מדבר ע"ש, וחלה ותרומה מחד קרא נפקא לן, כדאיתא בפ"א ממשכת חלה משנה ט, וע"ש בפירוש המשנה להרמב"ם ובברטנורה שם. וא"כ האי הפרשת כל שהוא מה טיבו, הא עדיין לא הותר כל זמן אשר עתיד לתרום ממנו, ועדיין הוא באזהרה מקרא ולא יחללו את קדשי בני ישראל ירימו לה'. מכל זה מוכח שאין כאן אלא הפרשה אחת, דודאי אם עבר ותרם כל שהוא כבר הותרו העיסה והכרי, ושוב אין שם תרומה וחלה על מה שיוסף, ואם יתן לכהן חולין הוא נותן. ואמנם כוונת אאמ"ו הגאון ז"ל במה שכתב שיש שני שיעורים, כוונתו שלכתחלה צריך לתרום שיהיה כדי נתינה ולא בשביל להתיר השיירים, שבשביל זה היה סגי בכל שהוא, אך שהכתוב הצריך שיעור כדי לקיים כדי נתינה לכהן, ואם עבר והפריש רק חטה אחת כבר הותר הכרי, וכן בחלה כבר הותרה העיסה, והוא מעוות שלא יוכל לתקון לקיים עוד מצות נתינה שכבר עבר ההפרשה. וגם יש נפקא מינה בכהן עצמו שיש לו כרי או עיסה, שגם הכהן אסור לאכול טבל אינו צריך להפריש כי אם כל שהוא להתיר הכרי והעיסה, אבל מצות נתינה לכהן לא שייך לגבי עצמו שהוא כהן. ובזה נדחה גם מה שהוכיחו התוס' במסכת מנחות ס' ע"א בסוף ד"ה (ו)מי בעינן כו', דחטה אחת פוטרת את הכרי, מדאמינן בסוף מסכת ע"ז דטבל בכל שהוא, כהיתרו כך איסורו, ע"ש בתוס'. ולפי דברי אאמ"ו הגאון ז"ל אין מזה ראיה, דזה הוא אם עבר והפריש, או כהן לעצמו מפריש לכתחלה כל שהוא ומתיר הכרי בחטה אחת. ולפי"ז מותרן נמי מה שתמהו התוס' שם במסכת מנחות, למה לא חשיב תרומה בהדי הנך דאין להם שיעור^ט, ולפי דברי אאמ"ו הגאון ז"ל לא מצי לחשוב תרומה, דאכתי יש בו שיעור לכתחלה בכדי נתינה לכהן. ודוק היטב בכל זה.

הגה"ה מבין המחבר מכת"י * ע"י במשנה למלך בפ"ו מהל' מתנות עניים הל' ז', דמביא דברים שחידש אאמ"ו הגאון ז"ל כאן בשם רבינו ישעיה בחדושי, [תוס' ר"ד קידושין נ"ח ע"ב]. והמשנה למלך הרגיש בכמה דברים שחידש אאמ"ו הגאון המחבר ז"ל בתשובה זו, וגם בקצת דברים ממה שכתבתי בהג"ה פה, ע"ש. וע"י ברמב"ן בספר המצות שורש י"ב, ע"ש ודוק.

הגה"ה מבין המחבר * דע שמה שחידש אאמ"ו הגאון המחבר ז"ל בחלה ובתרומה, דלהוציא מידי טבל חטה אחת פוטרת כל הכרי, אבל מ"מ צריך לקיים מצות נתינה שיהיה בכדי נתינה לכהן. אין הכוונה שיש כאן שתי הפרשות זו אחר זו, ואם הרים משהו הותר הכרי בתרומה והעיסה בחלה, ואח"כ צריך להוסיף עוד ולהפריש שיעור כדי נתינה לכהן. זה אי אפשר לומר משום כמה טעמים, חדא דבמסכת שבת כ"ה ע"א ובמסכת יבמות ע"ד ע"א, דרשינן משמרת תרומתי [במדבר י"ח ח'], שתרומה טמאה מותרת בהנאה, ודרש תרומתי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה, ובבכורות דף ל"ד ע"א], דרשינן משמרת תרומתי, בשתי תרומות אחת תרומה טהורה ואחת תרומה תלויה. ומקשים 'התוס' במס' שבת ובמסכת בכורות שם [ד"ה אחת], איך יליף שלש תרומות מקרא זה טהורה וטמאה ותלויה, ומתרצים התוס', דמלך דריש אתרומה טמאה להתיר בהנאה, ומשמרת שייך בתלויה, ע"ש. ומעתה אי צריך בכל תרומה שתי הפרשות אחת להתירה מטבל ואחת למצות נתינה לכהן, אכתי קשה מנא ליה למידרש תרומה טמאה, דלמא תרומתי דהיינו שתי תרומות קאי אחד על תרומת כל שהוא שמתיר מטבל

גורן, שלא נאמר זה שיעור כו' אבל חכמים נתנו זה שיעור, עכ"ל המזרחי. והנה מה שהביא רביה מתרומת גורן תלה תניא בדלא תניא, דבחלה תניא בהדיא בספרי שדרשינן מקרא דתתנו שיהיה זה כדי נתינה, ובתרומת גורן לא מצינו בהדיא שאמרו שאין לרין מן התורה כדי נתינה, רק מצינו שאמרו חכמי אמת פוטרת כל הכרי, ומזה נדבר אח"כ, וכעת נדבר מן הראיה שהביא מגט שכתבו על איסורי הנאה כשר.

אלא נתינת הגט, ואף שאינו שוה מאומה מקרי נתינה, שדבר גדול נתן לה שעל ידו מותרת לעלמא.

והראיה שהביאו משלף איש נעלו ללא צעין שוה פרוטה, אני תמה והרי כך איתא בצ"מ מ"ז ע"א, תנא קוין בכלי מע"פ שאין בו ש"פ, ומה רביה יש מכלי על דבר שאינו כלי, והרי אף לענין טענה וכפירה ילאו כלים למה שהן, אפילו אין בהם ש"פ הם חשובים כשתי כסף, ולכן גם לענין נתינה חשיב ונתן. ואם כוונת התוס' תינת לרב נחמן דסובר [שס] שאין קוין אלא בכלל, אבל לרב ששת דאמר אף צפרי. אומר אני וכי היכן הוזכר צפרי רב ששת שאפילו פחות מש"פ, ומדצרי רש"י משמע בהדיא כדצריי, דרש"י פירש אבל צפרי לא, אפילו שוה הרבה, וכונת רש"י דאילו באינו ש"פ גם לר"ש אין קוין צפרי. ותדע שכן הוא, דאל"כ קשה לר"ש למה שנינו צברייתא קוין בכלי מע"פ שאין בו ש"פ, נתינת סתמא קוין אף צמה שאין בו ש"פ, וא"כ אין להתוס' רביה מנעל. ואמנם התוס' לשיטתייהו דגם לענין טענה וכפירה ס"ל דגם בכלי מע"פ ללא צעין שתי כסף, אבל ש"פ צעין, דפחות מש"פ אף אם הוא כלי אינו חשוב ממון, כמבואר בצרייהם בקידושין י"א ע"ב ד"ה והרי טענה, ובצעות ל"ט ע"ב ד"ה מה כלים, ע"ש. אבל לדידן דקיי"ל כרבינו האי והרמב"ם [פ"ג מטוען ונטען הל' ה'], דנשצעין על הכלי אפילו אין בו ש"פ, כמבואר בש"ע ח"מ סימן פ"ח [סעיף ג'], א"כ אין רביה מחליפין כלל¹. ומה שהביאו ממתנת דם על המזבח, אני תמה מאד, וכי מביאין רביה מנתינה מאדם לאדם שהכוונה להנהותו ויש חילוק בין הוא כדי נתינה, למתן דמים על המזבח, וכי מה יתרון יש למזבח אם הוא ש"פ או לא. ומה שהביאו רביה מחטה אחת שפוטרת כל הכרי, אני אומר ערבך ערבא לרין, כי אני אומר שמה שאמרו שחטה אחת פוטרת היינו להחיר הכרי לאפקועי איסור טבל, אבל ידי נתינה לכהן לרין דבר שיהיה בו כדי נתינה, ולפי שסתם כרי יש בו הרבה מסתמא באחד מששים יש בו יותר מכדי נתינה.

והנה הגם שגם רבותינו חקרי לב צעלי תוס' אמרו דבר זה, אלא שהם אמרו לאידך גיסא, שלכך גט שכתבו על איסורי הנאה כשר שהרי חטה אחת פוטרת הכרי. ולפי שיש לי לדון על דבר זה לכן הביא דברי התוס', והוא במסכת גיטין דף כ' ע"א ד"ה דלמא נתינת הגט הוא, וכן שלף איש נעלו ונתן לרעהו [רות ד' ז'], לא צעין שוה פרוטה, מע"ג דכתיב ונתן, וכן גבי תרומה אחת פוטרת כל הכרי מע"ג דכתיב [דברים י"ח ד'] תתן לו, ובמתנות דם חטאת כו', והא דאמר אבא שאול צפ' כל שעה כו', וכן [ויקרא ה' י"א] לא יתן עליה לבונה, ולרין כוית, היינו משום דשני מלשון שימה דאתחיל בה, לא ישים עליה שמן כו'. והנה מה שיש לנו לדון על גוף דברי תוס' אחר נשיקת עפרם נדבר בסמוך, ואמנם אף מדצרי התוס' עצמם אין רביה שיאמרו שמה שדרשו בספרי מתתנו לה' דכתיב בחלה שיהיה כדי נתינה, יהיה רק אסמכתא, ואדרבה גם התוס' מודים שהיא דרשה גמורה, והטעם הוא הטעם עצמו שכתבו גבי לבונה, שהרי גם בחלה התחיל הכתוב בלשון תרימו [צמדבר ט"ו, י"ט — כ"א], והיה באכלכם וגו' תרימו תרומה לה' ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה כתרומת גורן כן תרימו אותה. ולצסוף כתיב, מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה. ולמה שינה הכתוב מלשון תרימו, והוא ליה ג"כ לכתוב מראשית עריסותיכם תרימו לה' תרומה, ולמה כתיב כאן תתנו. אלא עד כאן דיבר הכתוב לפטור העיסה, ולזה סגי בכל שהוא, לכן לא כתיב לשון נתינה, ולצסוף מדבר הכתוב מנתינה לכהן, כתיב תתנו ליתן זה שיעור כדי נתינה לכהן, ומה שהקיש לתרומת גורן היינו להפקיע איסור טבל מן העיסה. וכל זה אני אומר לפי דצרייהם בגיטין, אבל על עיקר דצרייהם אני דן, וח"ו שהייתי מהרהר אחר דצרי רבותינו, אלמלא שמנאתי שהם עצמם במקום אחר לא כתבו כן¹, דבשבת כ"ה ע"ב ד"ה תתן לו כו' כתבו, וא"ת מידי ולא לאורו כתיב, אימא תתן לו ולא דבר שאין ראוי לו כלל, וי"ל דא"כ לא לכתוב אלא תתן דאין נתינה פחות משוה פרוטה, ומדכתיב לו משמע לו ולא לאורו, עכ"ל התוס'. ולפי דצרייהם בגיטין אף משמע מתתן שיהיה שוה פרוטה, והלא בגט כתיב ונתן ואפילו הכי אפילו איסור הנאה מקרי ונתן, אלא ודאי שאני ונתן דכתיב בגט, שאין הכוונה

לכהן. באופן שאני נשאר שריר וקיים ^{בזמנו} בדעה זו, ששיעור הזה הוא מן התורה. באופן שיש ג' פרטים בהפרשת חלה, שלהחיר העיסה באכילה, אפילו לא הרים אלא כל שהוא לחלה הותרה העיסה. ולנחת ידי נתינה לכהן, חייב מן התורה ליתן חלק א' ממ"ח או מכ"ד מעשרון לכהן, ואפילו העיסה גדולה מאה עשרונות יולא בחלק המגיע בעשרון אחד. ומדרבנן החיוב על כל עיסה לפי גדלה, חייב הצעה"ב ליתן אחד מכ"ד בכל העיסה, והנחתום אחד ממ"ח בכל העיסה.

ומעתה יתפרשו דברי רש"י בפירושו צפ' שלח לך על נכון. בתרומת גורן שלא נאמר זה שיעור כו', והיינו לפטור העיסה. שוב כתב אבל חכמים נתנו שיעור לצעה"ב אחד מכ"ד ולנחתום אחד ממ"ח, היינו מכל עיסה לפי גדלה וזהו מדרבנן. ושוב בפסוק שאחריו בפסוק תתנו כתב, לפי שלא שמענו שיעור לחלה נאמר תתנו שיהיה זה כדי נתינה, וזהו מן התורה לקיים מצות נתינה, וזין שיהיה העיסה גדולה מאד וזין שיהיה העיסה שיעור עשרון אחד השיעור שזה שיהא כדי נתינה, זה העולה מדברי רש"י.

ודברי הרמב"ם בפירושו המשנה במס' חלה פ"ג משנה ז' זה לשונו, מה שחייבו לצעה"ב אחד מכ"ד, לפי שהוא לש עיסה קטנה ולריך להוציא שיעור שיהיה ראוי לתתו לכהן, כמו שאמר השם יתברך תתנו שיהא זה כדי נתינה, ועל כן אין ראוי להיות פחות מחלק כ"ד מן השיעור המשוער לחלה שהוא חמשת רבעים, אבל הנחתום שהוא לש הרבה אפילו חלק מארבעים ושמונה היא שיעור שיש זה כדי נתינה. העתקתי דברי רבינו הגדול ולמדנו ממנו שחלק אחד מכ"ד בחמשת רבעים הוא כדי נתינה, אין חילוק זין תהיה העיסה רק חמשת רבעים וזין תהיה עיסה של כמה כורים, ולהכי דקדק רבינו בלשונו ולא כתב, שאין ראוי להיות פחות מחלק כ"ד בהעיסה, אבל דקדק וכתב, מן השיעור המשוער לחלה, ועוד שהרי לכך יש צעיקת הנחתום כדי נתינה בחלק אחד ממ"ח. הארכתי זהה לאפוקי מדברי הגאון בעל מגן אברהם בספרו זית רענן, שעל מה שאמרו בספרי שיהא זה כדי נתינה כתב, וא"ת א"כ צעיקת גדולה מאד יתן אחד ממאה ויהיה ג"כ כדי נתינה, או איפכא צעיקת קטנה אפילו אחד מכ"ד אין זה כדי נתינה, וי"ל דלעולם אין זה כדי נתינה אלא"כ יתן אחד מכ"ד, דאם יש זה הרבה לריך ליתן הרבה, עכ"ל היות רענן. והנה מצואר דברי הרמב"ם ההיפך, ולעולם חלק כ"ד מעשרון הוא כדי נתינה אפילו צעיקת גדולה דלכך סגי בנחתום חלק ממ"ח. ואמנם האמת הוא שצריך ליתן אחד מכ"ד מכל עיסה לפי גודלה והיינו מתקנת חכמים, וחלק אחד מכ"ד צעיקת אפילו לכמה עשרונות הוא מן התורה לקיים מצות נתינה, וכן מורה לשון הרמב"ם, שצריך להוציא שיעור שיהיה ראוי לתת לכהן כמו שאמר הש"י תתנו שיהיה זה כדי נתינה. ובאמת דברי רענן הם נגד

הסברא, ומה חילוק יש לכהן זין אם החלה היא מעיסה גדולה או קטנה אם היא לו כדי נתינה. ולדברי הזית רענן קשה בחולין דף קל"ז ע"ב, גופא רב ושמואל דאמרי תרווייהו כו' תרומה בששים והאין תנן עין יפה כו', דאורייתא בששים דרבנן בארבעים. דאורייתא בששים, והאמר שמואל חטה אחת פוטרת כל הכרי כו'. ולדברי הזית רענן א"כ אין כאן קושיא, דמה דאמר שמואל חטה אחת פוטרת היינו להחיר הכרי, אבל לא יאל ידי נתינה כי אם בששים, דהרי גם בתרומה כתיב נתינה. אלא ודאי שאין שייך בתרומה לשער כדי נתינה אחד מששים, כיון שאין שיעור ידוע לכרי שיתחייב בתרומה, ובאזוהי כרי נשער חלק ששים אם כרי של קב או כרי של מאה כור, דלענין שיהיה זה שיעור נתינה אין לומר כל כרי לפי מה שהוא.

ונחזור לדברינו, שדברי רבינו הגדול בפירושו המשנה מצוארים שיש עכ"פ שיעור מן התורה לנתינת חלה לכהן. אמנם דבריו בחיבורו פ"ה מהלכות זכורים שם סתם וכתב בהלכה א', וראשית זו אין לה שיעור מן התורה,

אפילו הפריש כשעורה פטר את העיסה כו'. ובהלכה ב', ומדברי סופרים שמפרישין אחד מכ"ד מן העיסה כדי שיהיה זה מתנה לכהן, שנאמר תתן לו תן לו דבר הראוי ליתנו מתנה כו'. והנה לפי הנראה שעכ"פ שיהיה ראוי ליתנו מתנה הוא מן התורה, אלא שחכמים שיערו שבחלק כ"ד הוא כדי מתנה, ועיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים, ועכ"פ כבר הראיתי מקום ששיעור חלה הוא מן התורה¹². ואמנם אם הוא חלק מכ"ד צעיקת, או חלק ממ"ח צעיקת, זה תלוי בשני פירושים שפירש הרמב"ם בפירושו המשנה, הפירוש הראשון הוא מה שהבאתי לעיל ומוזה משמע דחלק אחד מכ"ד הוא השיעור האמיתי, אלא שבנחתום החלק מ"ח שלו הוא כמו חלק כ"ד של צעה"ב שיעיקתו הוא רק כשיעור חלה*. ואמנם הביא עוד פירוש, והוא מהספרי,

הגה"ה מן המחבר * לפי דברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות זכורים מוכח דשיעור האמיתי הוא חלק ממ"ח, דהרמב"ם כתב שם בהלכה ב', דהנחתום שעשה עיסה קטנה אחד מארבעים ושמונה, עכ"ל ע"ש. ואי סלקא דעתך דשיעור האמיתי הוא חלק כ"ד מעשרון, למה יפטר הנחתום כשעושה עיסה קטנה בחלק ממ"ח, הא ליכא כדי נתינה, ומשום טעם שלא לחלק בעיסות אין כח ביד חכמים להפקיע מה שהוא מחוייב מן התורה. והנה שני הפירושים שהביא הרמב"ם בפירושו המשנה, הוא פלוגתא בירושלמי בין ר"י לחכמים, ע"ש בפ"ב ממסכת חלה, וחכמים שם אמרו הטעם דבנחתום שיעיקתו מרובה הוא בכדי נתינה אחד ממ"ח, ובבעה"ב שיעיקתו מועט הוא אחד מכ"ד. ולפ"ז לדברי אמ"י הגאון המחבר ז"ל, צ"ל לדברי חכמים ששיעור אמיתי מן התורה הוא אחד מכ"ד, ולר"י השיעור האמיתי הוא אחד ממ"ח. וצ"ל דסתם משנה בפ"ב ממסכת חלה משנה ז', דתני וכן האשה שעושה למכור בשוק אחד ממ"ח, ופי' הברטנורא שם אע"פ שיעיקתה מעוטה ג"כ מפרשת אחד ממ"ח שלא לחלק בעיסות, וכן פירש הר"ש שם, ועיין בב"י ריש סימן שכ"ח, ובש"ך ריש סימן שכ"ב, א"כ על כרחך צריך לומר דהך סתם משנה ר' יהודה היא, דמפרש הטעם שם בירושלמי שהנחתום עינו יפה ובעה"ב עינו רעה, וכשעושה אשה למכור בשוק ג"כ עינה יפה, כמו שמתרץ בירושלמי שם, ודוק היטב.

בזית הוא ניתן להאשה והאשה עינה רע, וכשמזכירין אותה ליתן חלק אחד מכ"ד ולואי שתזילא אחד ממ"ת. ולפי פירוש זה חלק אחד ממ"ח הוא השיעור האמיתי, ומה שנתנו לבעה"ב שיעור אחד מכ"ד היינו שע"י זה תזילא עכ"פ אחד ממ"ח". וא"כ בידינו לומר שרש"י סובר כפירוש הזה האחרון וסובר ששיעור זה הוא מן התורה, ולכן שפיר פריך ונילף מתרומת חלה שהוא אחד ממ"ת, ונתיישבו קושיותיו דרום מעלתו, דלא משום תפסת מועט אחז רש"י אחד ממ"ת, רק משום דשיעור זה הוא מן התורה.

וראמנב מה שהקשה על מה שפירש"י דנילף מתרומת מדין, שפירש"י שהוא אחד מחמשים דהיינו מה שנטלו הלויים מחלק העם, והרי היה רש"י יכול לפרש אחד מחמש מאות שהוא מה שלקח אלעזר הכהן מחלק יוצאי הצבא, ויותר נראה פירוש זה שתרומת אלעזר נקרא שם בכחב תרומה, אבל חלק הלויים לא נזכר בו תרומה. הא ודאי צריכא עיונא, ותייתי לי שקודם שראיתי דבריו נתקשיתי בזה. ועוד יותר תמוה בעיני דכל הני קושיות שהקשו בסוגיא, ונילף מצכורים, ונילף מחלה, הוא הכל דבר הניתן לכהן כשם שתרומת לחמי תודה הם לכהן, וכמו דילפינן מתרומת מעשר שניתן לכהן, וא"כ היה לרש"י לפרש א"כ תרומת מדין מה שניתן לאלעזר הכהן דהיינו חלק אחד מחמש מאות, אבל חלק אחד מחמשים לא ניתן לכהן רק להלויים, וכעת הדבר ז"ע אללי.

ודלת זה דברי אגדה שהזכיר והישב שעלה על פי סוד העיבור, שהנזיקים באים גם לדורות האחרונים בסוד העבור. הנה רום מעלתו שידוע בעצמו שלדיק גמור הוא, אולי מתקיים בו סוד ה' ליראיו ואת ישראלים סודו. אבל אני בעיני אני שמח בחלקי חלק הנגלה בש"ס ופוסקים ואין לי עסק בנסתרות, והלואי שחלק הנגלה יעלה ביד, וה' יורני נפלאות בחורתי וינחי דברך אמת, הדרך שדרכו בו רבותי נוחי נפש.

ויען שאני מגזע רש"י יגעתי ליישב דברי רש"י על נכון, ונתתי לב ליישב גם דברי הרמב"ן בהשגותיו על השרשים שהקדים הרמב"ם בספר המנות שלו בשורש השלישי, שחמה הרמב"ם על צעל הלכות גדולות שמנה תרומת מדין במספר תרי"ג מנות, והיא היתה רק לשעה. וכתב הרמב"ן בסוף השורש הזה, שאולי סובר צעל ההלכות בפרשת תרומת המכס שהיא פרשה מלמדת לדורות בכל מלחמות הרשות להקריב מן הצבא צידם תרומה לה' כו'. ועל זה השיב צעל זוהר הרקיע, הביאו המגילת אסתר, שהרי במנחות ע"ו ע"ב, הקשו בגמרא ונילף מתרומת מדין, ומשני דנין דבר הנוהג לדורות כו' ואל יוכיח תרומת מדין שאינה נוהגת לדורות. ובאמת זו היא תמיה גדולה בעיני על מאור עינינו הרמב"ן שיהיה ח"ו נעלם ממנו סוגית הגמרא. ולכן אומר אני שאף בלי הקדמת דברי הסוגיא הנ"ל, ג"כ אי

אפשר לומר שתרומת מדין תהיה נוהגת לדורות כי אם בתרומה שהופרש מחלק אנשי הצבא, אבל מה שהופרש מחלק העם, איך אפשר לומר בו שינהג לדורות, ואטו היה לדורות להעם היושבים בביתם חלק בציוה, הלא כל הציוה הוא להיוצאים למלחמה, ופוק חזי בימי דוד שלא רצו ליתן חלק אפילו להיושבים על הכלים, עד שדוד שם חק ומשפט, כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו, כמבואר בקרא שמואל א' (קאפיטל למ"ד) [פרק ל' כ"ב – כ"ג], אבל העם הנשארים בביתם ולא ירדו למלחמה כלל אין להם חלק בציוה כלל, ולכן אם דעת צעל הלכות גדולות שהיא מנחה לדורות היינו יוצאי צבא שיתנו לכהן כמו שניתן אז לאלעזר.

ובסוגיא זו דמנחות יש לנו לדקדק, דהרי בצרייתא בתחלת הסוגיא כבר השיב תלמוד לומר ממנו תרומה לה' כו', וא"כ איך הקשו כאן דנילף מתרומת מדין, והרי בתרומת מדין לא כתיב רק תרומת ה' אבל לא כתיב ממנו, ובשלמא מה שהקשה מתרומת חלה אחי שפיר, שהרי באמת השיב דנין דבר שנאמר בו ממנו, ואף שכבר מבואר זה בצרייתא ראשונה נגד צכורים, מכל מקום הביא דברי ר' ישמעאל שאמר זה נגד חלה, ור' ישמעאל תנא הוא ואין להקשות עליו שכבר שנינו בצרייתא, אבל על תרומת מדין קשה. ולכן נלע"ד שלא מנח גזירה שוה רצה ללמוד שנאמר כאן תרומה כו', אבל רצה ללמוד על פי מה דאיתא בירושלמי מסכת תרומות פ' ד' הלכה ג', אחד מחמשים אמר ר' לוי כתיב [במדבר ל"א ל'], וממנחת בני ישראל תקח אחד אחו מן החמשים, כל מה שתאחו ממקום אחר הוא כזה כו'. ובאמת זהו אסמכתא, כי שעה אינו מלמד לדורות, והמקשה כאן היה סבר ללמוד ממה דכתיב אחד אחו מחמשים שוה ילמד על תרומת תודה, ועל זה השיב שתרומת מדין אינה נוהגת לדורות, והיינו חלק העם, אבל מחלק אלעזר מאנשי הצבא בלאו הכי אין ללמוד דשם לא כתיב אחו, ועל זה אמר שפיר שאינו נוהג לדורות, וא"כ דברי הרמב"ן וגם דברי רש"י נכונים".

אחר שכתבתי זה נזדמנתי עם הרב הגדול חד מצ"ד הגדול מוהר"ר יעקב גינזבורג נר"ו, והזכירני שגם ציומא גבי תרומת הדשן ג"כ איתא אי ילפינן מתרומת מדין. ובבואי הבית עיינתי שם דף כ"ד ע"א ואמרתי שישו בני מעי כו', שצפירוש כתבו שם התוספות בד"ה מתרומת מעשר כו', שיותר נראה ללמוד ממדין אחד מחמשים מללמוד מאחד מחמש מאות מכח דברי הירושלמי הנ"ל, דגבי אחד אחו מחמשים דרשינן כל מה שאתה אחו במקום אחר יהא כזה. ונתתי לב ג"כ לתרן שיטת רש"י שם דפירש מתרומת מדין דהיינו אחד מחמש מאות, וטעמא דשם תרומה מתרומה ילפינן, ושם גבי תרומת הדשן לא כתיב ממנו ושפיר ילפינן

מתרומת מדין אחד מחמש מאות, דכתיב ג"כ לשון תרומה והרמות, ומאחד מחמשים מטעם אחוז לא רנה לפרש, לפי שלהמסקנא דכאן דורות משעה לא ילפינן, משא"כ תרומת אחד מחמש מאות שהוא מאנשי הזבא שפיר היא מלוא לדורות, כמו שפירשתי לעיל דברי

הרמב"ן. ומתוך שם קושיית התוס' שהקשו פשיטא דיותר יש ללמוד מתרומת מעשר דורות מדורות, דגם תרומת אחד מחמש מאות הוא דורות מדורות, ודברי רש"י נכונים בשתי הסוגיות. והיה זה שלום. כ"ד א"ג הד"ש.

סימן רב

בדברי הטור יו"ד סי' של"א דבת כהן הנשואה לחש"ו פוסלה לתרומה

תשובה מבן המחבר

להגאון מוה' זרח איידליץ זצ"ל. חכם הרזים כל רו לא אניס ליה. נהירין ליה שבילי דנהר דעה. דעת שפתיו ברור מללו מילין לצד עלאה. ה"ה כבוד הרב הגאון הגדול החריף מוה' זרח, אורו יורה לנצח.

בבואי לנתי שמתי עיוני על מה שהיה לי פתחון פה עם כבוד מר הוא ניהו רנה, דדבר התמיה הגדולה על הטור יו"ד סימן של"א, פסק דבת כהן נשואה לישראל חרש שוטה וקטן פוסלה מלאכול בתרומה, ע"ש. והיא תמיה גדולה, שהוא פסק נגד משנה ערוכה ביצמות ס"ט ע"א, דתני בהדיא האונס והמפתה והשוטה לא פוסלין ולא מאכילין, הואיל ואין קנינו של שוטה קנין אפילו מדרבנן. והדבר תמוה מאד שלא הרגיש בזה שום מחבר מנושאי כליו של הטור ז"ל*.

הגה"ה מבן המחבר * וכאשר עסקתי בהעתקת הספר השיבני הרבני המופלג בתורה מוה' נחום טריביטש יצ"ו, דיש לומר דכוונת הטור לאו משום אישות אלא משום שמא תמוזג כוס לבעלה^א, וכמו שפריך הגמ' במסכת כתובות דף נ"ז ע"ב, דלקיט כהן לישראל לא ליכול, ותירון הגמרא שם, השתא מדידהו ספו ליה וכו', סבירא ליה להטור דלא שייך באשה לבעלה חרש ושוטה. והשבתי לו דוה אינו, חדא דלא הוה ליה להטור למנקט לשון פוסלין. ועוד דאם שייך באשת חרש ושוטה וקטן חשש שמא תמוזג לו כוס של תרומה, א"כ הך משנה דמסכת יבמות היא דלא כמאן, דהא בין למשנה ראשונה ובין לב"ד שאחריהן שם במסכת כתובות, לכולי עלמא חוששין לשמא תמוזג לו כוס, ולא פליגי ב"ד של אחריהן אלא משום דחששו לסמפון, ע"ש בגמרא דכתובות דף נ"ח סוף ע"א. וא"כ למה תניא במתניתין דיבמות סתם דאינו פוסלין ומשמע דמותרת בתרומה, אלא ודאי דבזה לא חיישינן כלל שמא תמוזג לו כוס, דמה נפשך, אם היא בבית בעלה ישראל, היא נונינת משל בעלה בבית בעלה, אמרינן השתא מדידהו ספו לה, ואם היא בבית אביה, פשיטא דליכא למיחש שתולין מונונת מבית אביה לבעלה חרש ושוטה וקטן.

ופירש"י דמה דתני צברייתא זאת אוכלת בתרומה, איירי דמת צו ציום שנשאה. והנה התוס' כתבו דל"ה צונות לא חששו, דגבי שוטה אע"פ שנשאת לו מתהפכת, ע"ש. ועתה י"ל דהטור לא סבר כהתוספות דגם בשוטה מתהפכת, אלא דס"ל להטור דכיון שהיא נשאת לשוטה ודאי ניחא לה להוי לה בניס, וא"כ בכל הנשואין אינה מתהפכת אף בנשאת לשוטה. והשתא שפיר פסק הטור דנשואה לשוטה פוסלה מאכילת תרומה, היינו משום דחיישינן שמא היא מעוברת, ומתניתין [שם ס"ט ע"א] דתני שוטה אינו פוסל, היינו משום קנין אינו פוסל דלאו קנינו קנין, ונפקא מינה דתוך מ' אחר הנשואין היא מותרת לאכול בתרומה הואיל ועדיין היא בעלמא הוא כתירון רב חסדא. ובה יש ליישב דקדוק בלשון הטור, דבכל הסימן תנא לשון נשאת, כגון בת כהן שנשאת לישראל, וגם בת כהן שנשאת לכהן, וכאן גבי חרש ושוטה נקט בת כהן נשואה לישראל ולא נקט שנשאת לישראל, ולפי מה שכתבתי אתי שפיר, דהטור מדייק דוקא היכא שהיא נשואה כבר דהיינו אחר ארבעים יום דאז היא נפסלת לאכול בתרומה שמא היא מעוברת, אבל תוך ארבעים יום היא מותרת ולא נפסלת, לא משום קנין דאין קנין לשוטה, ומשום שמא מעוברת נמי ליכא הואיל ותוך מ' יום היא בעלמא הוא. והטור הוכיח דלא אמרינן גבי נשואה לשוטה שהיא מתהפכת, משום דקשה למה לא תני צמתניתין קטן פחות מט' שנים ויום א', כמו שהקשו בתוספות צמתניתין דל"ה המפתה והשוטה, ותירון התוספות דלא תני לה משום סיפא דתני ילדה, זה היה נראה דחוק להטור. אבל לדעת הטור הוא ניחא, דלא מני למינקט קטן צהדי שוטה, הואיל ואינס דומים צדין, דשוטה אינו פוסלה רק בארבעים יום, אבל אחר מ' יום פוסל אותה דשמא מעוברת היא, וגבי קטן אינו פוסל אותה כל זמן שהוא קטן אפילו אחר ארבעים יום, הואיל וצקטן לא חיישינן שמא מעוברת היא דמקטן לא מיתעברא.

וגם לפ"ז יש לתרץ גם קושיית המהרש"א, דמקשה דלמה פריך הגמרא וליחוש שמא היא מעוברת על אונס ומפתה, אמאי לא פריך הגמרא על שוטה דתנא אינו פוסל, ואמאי היא מותרת לאכול בתרומה וליחוש שמא נתעברה.

חסדא דעד ארבעים יום אוכלת בתרומה ממה נפשך, דאי לא מעוברת הא לא מיעברא, ואי מיעברא מיא בעלמא הוא,

לְדַרְתֵּיכֶם: ס כב וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל־הַמִּצְוֹת
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: כג אֶת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה

רש"י

(כב) וכי תשגו ולא תעשו עבודה זרה היתה בכלל כל המצוות שהצבור מביאין עליהן פר, והרי הכתוב מוציאה כאן מכללן לדון בפר לעולה ושעיר לחטאת: וכי תשגו וגו' בעבודה זרה הכתוב מדבר, או אינו אלא באחת מכל המצוות, תלמוד לומר

לומר את כל המצוות האלה, מלוא אחת שהיא ככל המצוות, מה העובר על כל המצוות פורק עול ומפר זרית ומגלה פנים, אף מלוא זו פורק זה עול ומפר זרית ומגלה פנים ואיזו, זו עבודה זרה: אשר דבר ה' אל משה אנכי ולא יהיה לך מפי

רא"ם

אמינא, הראשונה שבעיסות, אתה חייב להוציא ממנה חלה, אבל שאר העיסות לא, קא משמע לן ראשית עריסותיכם, דכיון דליכא למדרשיה ראשונה שבעיסות, דהא כתיב מראשית, דמשמע מקצתה ולא כלה, על כרחך לומר ראשית של כל עיסה ועיסה קאמר, שכל העיסות חייבות בחלה²⁸.

תתנו לה' שלא שמענו שיעור לחלה, נאמר תתנו, שיהא בה כדי נתינה.
בספרי. ואין זה אלא אסמכתא בעלמא²⁹, שהרי גבי תרומת גורן נמי כתיב נתינה²⁹ ועם כל זה אמרו, שאין לה שיעור מן התורה, אלא חטה אחת פוטרת את הכרי. וכן גבי גט כתיב ביה³⁰ "זנתך" ועם כל זה אמרו³¹, שאם כתבו על גבי איסורי הנאה, כשר. והראיה הגמורה על זה שהרי כתיב בה "כתרומת גורן", מה תרומת גורן אין לה שיעור מן התורה אף חלה אין לה שיעור מן התורה, אלא על כרחך לומר שמה שאמרו שיעור חלה של בעל הבית אחד מעשרים וארבע ושל נחתום אחד מארבעים ושמונה, וסמכו דבריהם על מקרא זה "דתתנו לה'", אינו אלא אסמכתא בעלמא. וכן כתב רש"י ז"ל למעלה³³: "כתרומת גורן - שלא נאמר בה שיעור, ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שיעור, אבל חכמים נתנו בה שיעור" כו'.

(כב) [כי תשגו ולא תעשו] עבודה זרה היתה בכלל כל המצוות שהצבור מביאין עליה פר, והרי הכתוב מוציאה כאן מכללה, לדון בפר לעולה ושעיר לחטאת. בספרי. ואינו רוצה לומר שיצאת מן הכלל לדון בדבר חדש³³ בפר לעולה ושעיר לחטאת³⁴, שהרי בעבודה זרה אין בה הפר לחטאת האמור בשגגת כל המצוות³⁵, אלא שבמקום פר החטאת שמביאים

לנחתום. ²⁹. יח, יב. ביחס לתרומה גדולה ובחולין קלו: אמרו שחטיה אחת פוטרת. ³⁰. דברים כד, ג. ³¹. גיטין כ. ובתועיר [גאטיניו] דחה דבריו, דבגט אין שיעור לנתינה משאי"כ בחלה. ³². בספרי. ³³. פסוק כ. ³³. כלומר במידה של דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לדון בדבר החרש, שיצא לגמרי מן הכלל, אלא אם כן החזירו הכתוב לכללו. ³⁴. הקשה בתומת ישירים, סימן קע"ד דבתוספות [יבמות ז. ד"ה לפי וכ"ה בזבחים מט. ד"ה לפי] איתא להדיא, שהמידה שדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לדון בדבר חדש, נאמר רק כאשר הדבר החדש סותר את הכלל, כגון, אשם מצורע שדמו ניתן על הבהונות בניגוד לשאר אשמות שדמם ניתן רק על המזבח. ואילו כאן הסתירה

ראשית, אינה קושיא, דמכיון שצריך לכתוב המלה עריסותיכם צ"ל גם ראשית. ותירץ בתועיר [קראבליו], דכונת רבינו להקשות, דלא לימא ראשית, אלא רק "מעריסותיכם". ובתועיר [גאטיניו] תירץ, שכונת רבינו שיכתוב רק פעם אחת ראשית. ²⁸. הקשה בנחלת יעקב, דכיון שלומד מעריסותיכם לחייב על כל עיסה ועיסה, מהיכן ילמד כדי עיסותיכם, ולהביא לקט שכחה ופאה. ונראה, דכיון שקשית רבינו היתה על המלה "ראשית", לא קשיא מידי. ²⁹. כשיטת הסמיג עשה קמא. ועיין בגור אריה. ובנאות יעקב [חלק מענה לשון דף ל:]: הוכיח שתוספות מנחות ס. ד"ה מי סובר' שלדעת הספרי ששיעור חלה מדאורייתא כוית, ודרבנן אמרו אחד מכ"ד לבעה"ב ואחר ממיח

והתרומות ולהתנקות מהם במאמר גם כן כמו שאנחנו נקיים מהחזיק בהם בפועל וזהו הנקרא ודוי מעשר והצווי בזה באמרו ואמרת לפני יי' אלהיך בערתי הקדש מן הבית וכבר התבארו משפטי מצוה זו ואיכות הביעור וענינו בפרק אחרון ממסכת מעשר שני. מצוה קל"ב היא שצונו לספר טובותיו אשר היטיב לנו והצילנו ומתחיל בענין יעקב אבינו ומסיים בעבודת המצריים וענותם אותנו ולשבחו על כל זה ולבקש ממנו להתמיד הברכה כשיביא הבכורים והוא אמרו ית' וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ומה שבא אחר זה מהפרשה כלה וזאת המצוה כלה נקראת מקרא בכורים וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת בכורים ובפרק שביעי מסוטה ואין הנשים חייבות בה.

מצוה קל"ג היא שצונו שנפריש חלה מעריסותינו וליתנה לכהן והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת חלה ובמסכת תמורה ואינה חובה מן התורה אלא בארץ ישראל לבד.

מצוה קל"ד היא שצונו להפקיר כל מה שתצמח הארץ בשנת השמיטה והתיר צמחי קרקעותינו כלם לכל אדם והוא אמרו ית' והשביעית תשמטנה ונטשתה ולשון מכילתא והלא הכרם והזית בכלל היו ולמה יצאו להקיש אליך מה כרם מיוחד שהוא בעשה ועוברים עליו בלא תעשה אף כל שהוא בעשה עוברים עליו בלא תעשה וענין זה המאמר מה שאספר וזה שאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה כולל מה שיצמיח מן הארץ בשנה השביעית מן התאנים והענבים והזיתים ואפרסקין ורמונים והחטה והשעורה וזולת זה הנה הודיע שהשטות הכל מצות עשה ואחר כך פרט ואמר כן תעשה לכרמך וגו' וזה בכלל כל מה שיצמח מן הארץ ואמנם בא זה הצווי בכרם וזית לבד בעבור שבא בכתוב אזהרה ביחוד מלאסוף תבואת הכרם והוא אמרו וענבי נזיריך לא תבצור וכמו שהכרם שהפקרו מצות עשה הנה מניעתו בלא תעשה כן הזית וכל מה שיצמח בשנה שביעית שהתבאר שהפקרו בעשה הנה מניעתו בלא תעשה ודין הזית ודין שאר פירות אחד הנה התבאר מכל מה שקדם שהשטת גדולי שביעית מצות עשה וכבר התבארו משפטי מצוה זו במסכת שביעית

שמצות חליצה אחת ולא נמנה חליצה ורקיקה אחר שהמקובץ מהם היא מלאכת החליצה והיא מצוה אחת כמו כן לא ימנה ויצקת עליה שמן ונתן עליה לבונה במלח תמלח והניף והגיש והקטיר וזה לא יעלם אלא למי שיקח הדברים בתחלת מחשבה ולא ישים עיון שכלו בהם כמו שאמרו ז"ל אגב שטפיה אמרה כלומר בלי השתכלות

שהרי בחלה טמאה מברך בהפרשתה* ואינה נתנה לכהן אלא משליכה באור כמו שמוזכר בגמרא בכורות⁴⁷, וא"כ ראוי שנמנה שתי מצות בתרומה: הפרשתה מפסוק חלה תרימו לה, ונתינה לכהן מפסוק תתן לו³³, וכן נמנה בחלה הפרשתה מפסוק חלה תרימו תרומה³⁴, ונתינה לכהן מצוה אחרת מפסוק מראשית עריסותיכם תתנו לה תרומה⁴⁸. וכן הדין במעשר נמנה הפרשתו מצוה מפסוק עשר תעשר את כל תבואת זרעך⁴⁹, ובא הפירוש המקובל⁵⁰ בשני מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר ראשון האמור בו, ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בישראל לנחלה⁵¹, אמר ואכלתם אותו בכל מקום אתם וביתכם כי שכר הוא לכם⁵², והאחר מעשר שני שהוא קודש והוא יתברך מצוה אותנו לאכלו לפניו כמו שאמר כאן ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך⁵³, וכי ירבה ממך הדרך וגו'⁵⁴, וצוה בנתינתו ונתת ללוי לגר ליתום ולא למנה⁵⁵, ופירושו שיתן ללוי חלקו ולעני חלקו. ולא הוכשר בעיני מאמרו של הרב ז"ל שכתב במצות קכ"ז: שנצטוינו להוציא המעשר שנאמר וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא⁵⁶. [שהכתוב הזה במעשר שני הוא מיוחד*, מאמר⁵⁶: ליי' הוא קדש ליי'.⁵⁷] ואמר* וכי יגאל איש ממעשרו חמישיתו יוסף עליו⁵⁸, שמעשר ראשון איננו קדש כלל ולא נפדה אבל הוא חולין ביד כהן כאמור בו, ואכלתם אותו בכל מקום כי שכר הוא לכם חלף עבודתכם⁵². אבל הדברים שאינם טובלים כגון ראשית הגז והמתנות הזרוע והלחיים והקבה לא נמנה אלא נתינתם, והוא גם כן פשטיה דקרא שלא נצטוינו בהם בהרמתן, אבל אמר ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה⁵⁹,

47 ויקרא כז, ל. — בספרי סה"מ להרמב"ם שלנו אינו מביא את הפסוק הזה, אלא: "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה" (במדבר יח, כד). ועיין בהערת הרב העליר הערה 5 במ"ע קכז.
[57] ליתא בכל הספרים. ועיין ב"זהר הרקיע" הערה לד, שמוכח שכגרסת כ"י היתה לפניו.
48 ויקרא כז, לא. — לשון המקרא: ואם גאול יגאל...
49 דברים יח, ג.

47 בכורות כז, א: "ושדיא בתנורא וכו'".
48 במדבר טו, כא. 49 דברים יח, כב.
50 לא מצאתי מדרש זה (שיהיה "עשר תעשר" נאמר על מעשר ראשון ומעשר שני). ועיין מדרש הגדול הוצ' הרב פיש על הפסוק הזה, עמ' ש. ועיין עוד ב"מעין החכמה" (קרח הערה 65). 51 במדבר יח, כא.
52 שם לא. 53 דברים יח, כז.
54 שם כד. 55 שם כו, יד.

בחלה טמאה מברך בהפרשתה וכו', כלומר אינו מפורשה אלא על דעת לשורפה, ולעולם לא נתן לכהן, ואין כאן אלא הפרשה לחודא. ואם נימא דהפרשה ונתינה מצוה אחת הן, עכצ"ל דהפרשה מצד עצמה לאו מצוה היא אלא לצורך נתינה, היכי שייכא דה ברכה הא כיון דלא על דעת נתינה מפורש אלא להשליכה לאור אין כאן מצוה ולא ברכת מצוה (שם), וע"ש. במעשר שני הוא מיוחד, בהערות מבעל "צפנת פענח" (הנדפסות בסוף "זהר הרקיע") מעיר שבירושלמי מעשרות פ"א ה"א מוכח דזה קאי גם על מעשר ראשון וכו'. — וע"ש שמעיר על הרשב"ן במה שכתב על הרמב"ם "ושגגה היא" שזה "מדבר בגדולות", ברם לא הסיר בעל צ"פ את ראיית הרמב"ן כאן שהכתוב הזה במע"ש "הוא מיוחד" מאמרו לה' הוא קדש לה', ומעשר ראשון אחרי הסרת הת"מ אינו קדש. ולפיכך ראיית הרמב"ן והרשב"ן ודאי נכונה היא. ואמר מיד אחר

- ואלה הן המצוות שהביא הרמב"ן במקומן:
- 16¹ הנפרטות ב"מצוות עשה ששכחן הרמב"ם" (באמת כתב הרמב"ן שם י"ז מצות, אבל עיין בביאורים בחתימת הספר מה שהבאנו מ"משנה למלך" ליישב את מספר ט"ז לנכון ובפשיטות).
- 17 מליהנות משער נזיר (כמו שביאר בל"ת ו ששכח הרמב"ם, וע"ש בביאורים).
- 18 עשיית ארון וכפורת (כמו שביאר במ"ע ל"ג).
- 19 נדרי גבוה ונדרי ביטוי הן שתי מצות (ולחשבונו נצרף רק מספר אחד, כי הרמב"ם כבר מנאן אחת).
- 20 קידוש החדש ועיבור השנה הן שתיים, ולחשבונו נצרף רק אחת, כי הרמב"ם מנאן אחת.
- 21 מפיל שן עבדו (כמבואר בהשגתו למ"ע רל"ה).
- 22 שני תמידין הן שתי מצות (ולחשבונו נצרף רק אחת כי הרמב"ם מנה אחת).
- 23 קטורת בקר וערב הן שתיים (כנ"ל).
- 24 קריאת שמע שחרית וערבית הן שתי מצוות (כנ"ל).
- 25 מצוות הבכור שיכירנו ולתת לו פי שנים.
- 26 מצוות המלך או השופט להוציא העם במלחמת רשות, או מ"ע בשתויי יין שאסורים בהוראה.

בחיבור "דרך מצותיך" מונה בעל "משנה למלך" עוד מצוות עשה אחת, העשרים ושבע, שסילק הרמב"ן מחשבון הרמב"ם, יען כי לדעתו הרמב"ן מודה במ"ע רכ"ו שנמנה מצוה אחת להמית כל מחויבי מיתה על יסוד הפסוק "ובערת הרע מקרבך", ולכן כדי לברר וללבן היטב ההבדל שיש בין הרמב"ם והרמב"ן כותב ה"משנה למלך", שהרמב"ן סלק מ"ע רכ"ו של הרמב"ם, אבל הרמב"ן לא רמז לזה, כי עכ"פ נמנה מצוה אחת, וממילא חשבון שניהם עולה לאחד.

ועוד העיר ה"משנה למלך" שם למה שכתב הרמב"ן בעיקר י"ב, שסילק שם מחשבון הרמב"ם חמש¹ מצוות הללו: מ"ע ס"ג, מעשה העולה; מ"ע ס"ד, מעשה חטאת; מ"ע ס"ה, מעשה האשם, מ"ע ס"ו, מעשה שלמים; מ"ע ס"ז, מעשה מנחה. וכנגדן הביא הרמב"ן חמש מצות אחרות:

- 1 מעשה הקרבנות, כי אין הפרש לכהן בין שיעשה עולה או חטאת וכו'.
- 2 הפרשה ונתינת תרומה לכהן, שהרמב"ם מנה אחת, והרמב"ן חשבון לשתיים, ובכן נוספה לנו אחת.

- 3 הפרשת ונתינת חלה לכהן, שהרמב"ם מנאן אחת, והרמב"ן שתיים.
- 4 וכן בהפרשת ונתינת מעשר ללוי.

- 5 וכן הוא בהפרשת ונתינת מעשר עני לעני. לפי זה יעלה סכום כל המצוות שסלק הרמב"ן מחשבון הרמב"ם שלושים ושתיים, והביא במקומן מצוות אחרות².

1 בלשון הרמב"ן "ארבע" מצות, כי הוא מונה כולן למצוות עשה אחת (מעשה הקרבנות), אלא שה"משנה למלך", משום בירור העניין, מונה כל החמש, ובמילואים הוא מביא מ"ע אחת, מעשה הקרבנות, שהוא אותה המצוה של הרמב"ן, וממילא דברי שניהם עולים בקנה אחד.

2 וזה שלא חישוב הרמב"ן בחתימת הספר חמש מצות הללו, יש לומר, כי הרמב"ן מצביע רק על אלה המצות, שעדיין לא הביא במקומן אחרות בתוך הספר, והוצרך להוסיף בסוף המ"ע את אלה המצוות ששכחן הרמב"ם, מה שאינו כן באלה החמש מצוות עשה, שהלא כבר ביארן בפירושו בתוך עיקר י"ב, ולכן לא הוצרך לחזור עליהן.

הלכות תרומות פרק ב

לט

(קנו) * ולא תשרף שלא יאמרו ראינו תרומה שלא נטמאת נשרפת. ולא תחזור לחוצה לארץ (קנו) שמא יאמרו מוציאין תרומה לחוצה לארץ. אלא מניחין אותה (קנח) עד שתטמא טומאה ידועה לכל או עד שיבא ערב הפסח (קנט) אם היתה חמץ ותשרף:

פרק שלישי

א (א) תרומה גדולה (ב) אין לה שיעור מן התורה. שנאמר (ג) ראשית דגנך כל שהוא (ד) אפילו חטה אחת (ה) פוטרת הכרי. (ו) * ולכתחלה לא יפריש אלא כשיעור שנתנו חכמים

דרך אמונה

באור ההלכה

* ולא תשרף שלא יאמרו ראינו כו'. אע"ג דמנן צפ"ד דטהרות דעל ארץ העמים שורפין תרומה ופסקה רבנו פי"ג מאה"ט הי"ג ז"ל דהיינו דוקא שהביאו גוש מארץ העמים לא"י וינגעה שם בתרומה או תרומה מוכשרת שהוציאה לארץ העמים אבל תרומה שהוציאה מארץ העמים לא"י כיון שצחול עזמה היתה נאכלת אע"פ שהיא טמאה בטומאת ארץ העמים כדמוכח בבב"ב י"ב ב' וצירו' חלה פ"ד ה"ה עתה כשנכנסת לא"י נראה כאלו שורפין תרומה טהורה וצוה מדויק מאד לשון המשנה בטהרות על ספק עפר הבא מארץ העמים וגי' בית הפרס לא קמי עפר הבא מבית הפרס משיב דגבי ארץ העמים אין שורפין אלא על עפר הבא משם וכנ"ל ועי' במשנה אחרונה שם שבי טעם אחר דבא לאפיקי אירא דאין שורפין רק חולין אבל יל"ע דלפי"ו סגי לומר על עפר ארץ העמים ולא צריך לומר על עפר הבא מארץ העמים ולפמ"כ ח"ט. ועי"ל דכלן תשע שמה לא נגע בגושה אלא באורה ועל אורה אין שורפין אלא חילין כמש"כ רבנו רפי"א מטו"מ דוחק ומי' ראשון נכון יותר ויאע"ג דהתוס' בשבת ט"ו ב' ד"ה ואחורא כתבו דגוש הבא מארץ העמים קיל יותר מארץ העמים עזמה מ"מ לענין זה יש להחמיר יותר בגוש מטעם הנ"ל:

* ולכתחלה לא יפריש כו'. עמש"כ צד"ח דמשמע מלשון רבנו דבדיעבד אם טרם פחות מכשיעור אפי' חטה א' מותר

להיות גדולה שאין לה שיעור: (ב) אין לה שיעור מה"ת. כמה צריך להפריש: (ג) ראשית דגנך כל שהוא. (א) דדגנך משמע אפי' דגן א' (ד) ואפי' אין בו שיה פרוטה: (ד) אפי' חטה אחת. (ה) לאו דוקא דה"ה חלי חטה או פחות ואפי' משהו: (ה) פוטרת הכרי. ואפי' [מלא] כריים ואפי' מכמה שדות ואפי' כל התבואה של כל א"י יכול לפטור בחטה א' (ו) ויש קצת ראשונים דק"ל דדוקא לענין לפטור הכרי מטבל סגי בחטה א' אבל מנזות נמינה לא יקיים אם לא יתן כשיעור נמינה דהיינו השיעור המבואר בפ"ו ממחנ"ע ואם אין לו כ"כ הרבה צריך ג"כ לתמו לכהן שהוא ממון כהן אבל אין מקיים בזה מנזות נמינה (ז) וי"א ששיעור נמינה בשוה פרוטה (ח) אבל רוב הראשונים חלקים ע"ז וק"ל דמקיים מנזות נמינה גם במשהו וא"כ לא חיות ולא ש"פ: (ו) ולכתחלה לא יפריש אלא כשיעור שנתנו חכמים. שצבאר בסמוך והיינו מדרבנן (ט) ומשמע דבדיעבד

ציון ההלכה

(תנא) צחול"א שביעית סי' ה' סק"ט היכיח בן מהירו' וי"ע בחולין ק"ד ב' בשלמא אי אשמעי' חלת חול"ל בארץ יאך יתכן חלת חול"ל בארץ שהאכל ואם ימא דגלה הוכשר מותר לאכל משכח"ל חלה שלא הוכשרה כגון שנילושה בשיטיות פחותות מכילה שאין מקבל הכשר ואח"כ חיבורם יחד לשיעור עיסה ואז כבר המשקה בלוע ואין משקה שיכשיר אבל לפ"ד מן ז"ע ועי"ל פי"א ה"ז צה"ל שהארכנו לתוך זה ולידנו שם שאם הביא טבלים ממורחין שלא הוכשרו מחול"ל והפריש מהן תרומתן כגון נאכלין: (תנא) צחול"א שם חמה על רבני שבי טעם זה דלפי"ו אם לא הוכשרה האכל וז"ל דכונן רבנו משום לא פלוג יכ"כ צפ"ד מע"א ומ"ש צירו' טעם שלא יאזו לחול"ל הוא טעם שאין מביאין אבל מה שאסרו דיעבד הוא כמ"ש צירו' סוף חלה שלא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת ועי' באו"ש שהארין בזה ודעמי דכל תרומת חול"ל בחוקת טומאה ע"ש וז"ע יעמש"כ עוד בבב"ב פ"ה מבכורים ה"ו: (תנא) ירו' חלה פ"ד ה"ה: (תנא) רע"ב פ"ד דחלה מ"י יכ"כ רבנו צביה"מ שם: (תנא) חיי"ט שם: (תנו) כן משמע לשון רבנו והירו' ואע"ג דכתב רבנו לקמן ברפ"ב דתרומה שנטמאת בארץ העמים מותר לטמאותה טומאה גמירה כגון שניכנסה לא"י אסור משום גזרה כמו שאסור לאכלה ולשרפה כנ"ל: (תנו) וכאן שיש לה טומאה דרבנן י"ל דאסור לערבה גם עם הטהורה בזמן שאסור לערבה עם טמאה ותלו': (א) כ"כ פ"א וכ"כ הסמ"ג עשין כ"ט והמהני' ה' שבת סי' מ"ד ואצוריהם בסדר מעריב של שבת ולא רלו לפרש לפי שגדולה מתרומת מעשר שהיא חרי ממנה ותרומ"ע חד ממנה דהא מה"ת חטה א' פוטרת את הכרי אך י"ל שאחר שרבנן מקנו חרי ממנה קראיה תרו"ג: (ב) יראים סי' קמ"ו ובס' חרדים פ"ו ושל"ה שער האויות כתבו שנקראת גדולה ע"ד סגי נהור לפי דגני בחטה א': (א) חוס' יומא כ"ד ב' ד"ה מהר"ם חלואה פסקים ל"ב ב' שם החוס' ורע"ה סי' י"ח: (ה) הארכנו בזה בבב"ל פ"א ממחנ"ע ה"טו ד"ה שזולת אחת ועי' בקדושין נ"א א' שהקדש פלגא דסיטתא ומש"כ בחבדי דעה יו"ד סי' שצ"ב ס"א תמוה: (ו) החוס' רי"ד בקדושין נ"ח ב' (ומוצא ג"כ במל"מ פ"ו ממחנ"ע ה"י) ומהר"ם חלואה פסקים ל"ב ב' ד"ה ואין יוראים השלם סי' קנ"א וכ"כ הנוב"י תנינא סי' ר"א מקבאר דנפשי' ועי' צה"ש שחמה ע"ז מהא דפריך בחולין קל"ו ב' תרומה בששים והאמר שמואל חטה א' פוטרת את הכרי ומאי קושיא הא לענין נמינה אין פוטרת וי"ל דפריך דעכ"פ אין שיעור ששים אלא כדי נמינה כמו צמח"ע ומ"מ גם צה"ש כ' דמדאורייתא אסור לתן חטה א' דהוי כמו מן הרע על היפה ע"ש יל"ע בזה: (ו) כן משמע בתוס' שבת כ"ה ב' ד"ה תמן וכו"כ מהר"ם חלואה פסקים ל"ב ב' שם החוס' וצחי' הרשב"א משמע דגם לפטור את הטבל אין פוטר בפחות מש"פ ע"ש] וכבר זיין רעק"א שם שזה סותר לדבריהם בניטין: (ח) חוס' גיטין כ' א' ד"ה דילמא ופסקים ל"ב ב' ד"ה מין [וחי' הר"ן שם] ומנחות מ"ז א' ד"ה מי וצ"מ מ"ז א' ד"ה קונים ישאר כל הראשונים שדנו בקושיית החוס' בכמה דוכתי ולא חי' כתי' הרי"ד וכן מסתימת דברי רבנו וכל הפוסקים: (ט) וכן

לאחרים⁶¹⁸. ומר סבר כמי שהורמו דמיין, והילכך אין לו לתובעו⁶¹⁹, דטובת הנאה אינו ממון⁶²⁰.

דבר חשוב כדתנן בפרק ראשית הגז⁶²³ וכמה הוא נותן לו משקל ה' סלעים שנאמר תתן לו שיהא בו כדי נתינה. והכי נמי תנן בשלהי פאה⁶²⁴ אין פוחתין לענין בגורן מחצי קב חיטים וקב שעורים כו', עד מדה זו אמורה בכהנים ובלוים וכישראל⁶²⁵. פירוש גם כשמחלק תרומה בגורן לכהנים, או מעשר

חטה אחת פוטרת את הכרי. ראיתי מקשים והא תתן לו כתיב⁶²¹, ובעינין כדי נתינה כדררשינן גבי ראשית הגז⁶²². ונראה לי לתרץ דבודאי מצוה ליתן לו

שכ"כ אביו בחי' שבסוף דברי משפט סי' רג. אולם מדברי התוס' רי"ד כאן מבואר דריב"י סובר כן. והאו"ג בעצמו הרגיש בזה, שהרי בר"ן נדרים הנ"ל מבואר כהרי"ד, וכתב דלא קשיא ולא מידי, דמאי דר"ל לריב"י דכהורם דמי, היינו רק שלא יקרא ממון ישראל כדי שישלם לו דמי טבלו בשלמות אלא דמי חולין שבו, אבל לא קאמר שיקרא ממון כהן. שו"ר להלן שם לימוד עא הביא דברי התוס' רי"ד כאן והוסיף שכך מבואר גם בתוס' ב"ב קכג, ב. ור' נוע"י מע"ש פ"ג סוד"ה וא"כ בזה וכו'. 621 דברים יח, ד. 622 חולין קלה, א. וכן הקשו התוס' בכמ"ק, ר' תוס' גיטין כ, א ד"ה דילמא וש"נ, ובגהש"ס לרעק"א שם. וכן הקשה ביראים (השלם) סי' קנא. 623 שם. 624 פ"ח מ"ה-מ"ו. 625 המל"מ הל' מתנו"ע פ"ו ה"ז ד"ה אך הביא תוספתא מפורשת פ"ד דפאה ה"ב דבמתנות כהונה ולוייה נותן לו כל שהוא. הרי שאין שיעור לנתינה כלל. ומסיים: ואין ספק דאישתמיט ליה תוספתא הלזו. ועי' חס"ד שם שאין בידו ליישב קושית המל"מ. וי"ל דרבינו הביא ראיה לדבריו מהמשנה, והתוספתא באמת חולקת על המשנה. ור' פרחי ציון [להגריפ"פ זצ"ל] על כפ"פ פ"א שהאריך בזה. ועי' בפאת השלחן סי' ה אות טו. שו"ר בפ"י מנחת יצחק לתוספתא [להג"ר יצחק שבדרון בן המהרש"ם] פאה פ"ד ה"ב דפירש מאי דקתני בתוספתא כל שהוא דהיינו כזית, שרק לעני יש מצוה ליתן לו כדי שבעו, דבמת"כ ולויה לא כתיב ושבעו ובתרו"מ כתיב נתינה, וסתם נתינה בכל מקום בכזית. ובסו"ד שם ציין למל"מ הנ"ל. ונראה דנתכוין ליישב קושית המל"מ על התוס'

שבו שהיה עליו חיוב הפרשה וליתן לכהן ולוי לא הפסידו. ע"כ הוצרך התוס' רי"ד לומר שמיקרי שפיר הפסד, דהא היה בידו למכרו בטבלו כולו לאחרים עכ"ל. ולהלן שם ד"ה ובדברי תירץ העט"ח קושית הרא"ש שנדרים פה, א בד"ה ואי אמרת, עפ"י דברי התוס' רי"ד כאן. ועי' טעם המלך הל' אישות פ"ה ה"ו כהעטר"ח, וכ"כ בפני שלמה ב"ב שם עפ"י התוס' רי"ד כאן. 618 באמרי בינה דיני תרו"מ סי' ג ד"ה אולם מדברי תוס' רי"ד, מבאר דבריו כאן בזה"ל: הרי דסובר דיכול למכרו לנכרי, דע"כ מטעם זה הוי ממונו, דאי לישראל הא יהיה חל על ישראל לעשר, אלא ודאי לנכרי. או דסובר אף לישראל דלוקח בכל ענין פטור והמוכר אף במשתרשי ליה פטור. ויש לבאר דלכאורה מפקיע הפירות מתרו"מ. וצ"ל דס"ל דאין חובה להפריש תרו"מ, אלא הוי רק תיקון הטבל כשרוצה לאכול. ועי' משאת משה סי' צב. 619 ר' חנו"ד סי' קס סק"ו והבן. 620 היינו דאין לו לתובעו את גוף הפירות וגם לא את הטוה"נ שבהן, כיון דאינה ממון. באורים גדולים [למהר"י זאבי ראש רבני חברון בזמן המחנ"א] לימוד סט נקיט לדבר ברור ופשוט, שאי אתה מוצא בכל התלמוד לא תנא ולא אמורא שיאמר דבהיות הטבל ביד בעליו אע"ג דלא הורם כמי שהורם דמי, דמילתא כדנא אי אפשר ליאמר לעשות מאינו ישנו חלילה. אלא בכל המקומות שאמרו במתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין, הוא בבא הטבל ליד כהן או ליד לוי וכו'. וחזר על כך שוב להלן שם: וכל זה פשוט דכל שלא בא ליד כהן או הלוי ליכא מאן דסבר דכהורם דמי ליקרא ממון כהן. ובאמרי בינה שם הביא

ראשון ללוים⁶²⁶, אל יפחות לכל אחד
מחצי קב שיהא בו כדי נתינה. אבל
מיהו אף על פי שמצותו בכך, אם

אינו רוצה לקיים מצוה זו ותרם חטה
אחת מכל הכרי, ניתקן ויצא מידי
טיבלו⁶²⁷, אלא שלא קיים⁶²⁸ מצות

רי"ד מלשון התוספתא. ויש לסייע לו דמצינו
במקו"א במשנה דכל שהוא ל"ד ויש לו שיעור,
במשנה חולין קלה, א: חמש רחלות גוזזות כל
שהן. ובגמ' שם קלו, ב פירש רב דהיינו מנה
ופרס ועוד. 626 וכן פי' הרא"ש שם מ"ו:
פי' ככהנים לתרומה לויים למעשר ראשון. [והר"ש
והר"מ שם ובהל' מתנו"ע פ"ו ה"ז פירשו בענין
אחר]. וכיוון לפי' זה המל"מ הל' מתנו"ע שם:
ואי לאו דמסתפינא מרבתי הייתי מפרש וכו'.
ועי' ספרי דבי רב [לרד"פ] פרשת כי תבוא פי'
שג. ועי' מל"מ שם מה שהקשה על פירוש זה
במשנה ומש"כ בחס"ד פאה פ"ד ה"ב וכסדר'
שם. ועי' משנ"ר פאה פ"ח מ"ה, ופאת השלחן
סי' יב אות א מש"כ ליישב קושיותיו של המל"מ.
627 בעמק ברכה (להגרש"א ורטהיימר בסו"ס
זכרון לראשונים ולאחרונים י"ם תרסט) אות יד
כתב שמדברי רבינו מוכח שאף מדרבנן נפטר
הכרי בחטה אחת. וכן מוכח בגמ' דגונב טבלו
של חבירו חייב. והרי צריך להפריש מדרבנן
כשיעור. ומוכח שאף מדרבנן אי"צ. ועי' שנו"א
ריש פאה ומל"מ הל' מתנו"ע פ"א הט"ו וצ"ע.
ועי' אתו"ד סי' כה. 628 וכן תירץ היראים
שם בסופו בקצרה: ותרומה גדולה א"א ללומדה
וכו' ולא פירש שיעורא, הילכך יש לנו ללמוד
מדחיסור הכתוב לפרש שיעורה ... למדנו שהרמת
תרומה בכל שהוא להוציא מידי איסור טבל, אבל
לקיים מצות נתינה דתתן לו לא אמר שמואל
בכל שהוא. וכ"כ המהר"ם חלאוה פסחים לב, ב
ד"ה ואין, דמצות נתינה לא קיים בחטה אחת.
ונראה שמצות נתינה יקיים כשיהיה לו כשיעור
נתינה, ולא ביטל שום מצוה כשהפריש מהכרי
חטה אחת, דהמצוה שבכרי היא הפרשה גרידא,
וכשיהיה לו מכמה הפרשות שיעור נתינה, אז
מתחייב במצות נתינה. ואה"נ היה יכול לקיים
מצות נתינה אם היה מפריש כשיעור. וכן ניתן
לומר אף לדעת הרמב"ם דלהלן דהוי מצוה אחת.

[אף קודם שהביא ד"ר כאן] ולהלן שם ד"ה אחר
שכתבתי, דאיכא מצוה מן המוכח להפריש כדי
נתינה. וכ"כ במעדני ארץ הל' תרומות פ"ג ה"א
אות ב. ומבואר מזה שאין חובה להפריש כדי
שיעור נתינה. וכן מצאתי מבואר להדיא בפי'
הרדב"ז לרמב"ם הל' בכורים רפ"ה שכיוון לחידושו
של רבינו וכתבו בזה"ל: וקשיא ליה כיון שחטה
אחת פוטרת את הכרי, היכי מתקיים קרא שנאמר
תתן לו דבר הראוי לתתו במתנה. וי"ל דה"ק
ראשית עריסותיכם וגו', וכתוב ראשית דגנך ללמדנו
שחטה אחת פוטרת הכל, אבל אם בא לעשות
המצוה כתקנה [ועי' שו"ת שמחת יו"ט (אלגזי)
סי' עט ותוס' אנ"ש תרומות פ"ד מ"א כעיי"ז]
תן לו כדי נתינה, ושיעורו חכמים כמה הוא כדי
נתינה לכל דבר ודבר. וכמוכן שדבר זה אינו
תלוי כלל בפלוגתא דהרמב"ם והרמב"ן אי ב'
מצוות נפרדות הן, או שההפרשה היא תחלת
מצות הנתינה. ועי' שו"ת חת"ס או"ח סוס"י עט
ושו"ת בית יצחק יור"ד ח"ב סי' קלו (ב) ואפיקי
יס ח"א סי' מד (יא) ופרי יצחק ח"א סי' לד.
וראיתי בכמה מקומות שחדוש זה תלוי בפלוגתא
עתיקה שבין הרמב"ם והרמב"ן בשרש יב
מספהמ"צ ושהרי"ד כהרמב"ן. דהרמב"ם ס"ל
דאיכא מצוה אחת להפריש תרומה, והנתינה היא
חלק ממצוה זו. ואלו הרמב"ן שם פליג עליה
וס"ל דהוי ב' מצוות נפרדות. ובארו שחדושו של
רבינו יתכן רק לשיטת הרמב"ן דהוי ב' מצוות,
לכן יתכן לומר שהם חלוקים בשיעורם, דלהפרשה
סגי בחטה אחת ולנתינה לא סגי בזה. אולם
לדעת הרמב"ם דהוי מצוה אחת וכל עוד שלא
נתן לכהן לא יצא יד"ח, ואם יכול להפריש חטה
אחת צריך גם ליתנה לכהן. וכידוע הנובי"ת יור"ד
סי' רא כתב מדנפשיה כחדושו של רבינו וז"ל:
ואומר אני שמה שברור למעלתו [ה"נ הגאון ה"ר
ישעיה פיק ברלין] שאין לחלה שום שיעור מן
התורה, אין אני מסכים עמו לחלוטין, ויש לי
לומר בזה דבר חדש לא קדמני בזה שום מפרש

נתינה 629. והכי נמי תנן בפ"ב דתרומות⁶³⁰ אין תורמין מן הטמא על הטהור, ואם

תרם, שוגג תרומתו תרומה, מזיד לא עשה כלום. ומייתנין לה במסכת פסחים בפרק

או פוסק, והוא זה: כי המצוה הזאת של הפרשת חלה [וה"ה הפרשת תרומה כמבואר בדבריו להלן ור' בהגה"ה מבין המחבר שם] אם כי היא מצוה אחת יש בה שני ענינים, הענין האחד הוא להפקיע איסור טבל מן העיסה, כי קודם ההפרשה היא אסורה באכילה, וע"י הפרשת החלה מן העיסה, כבר הופקע איסור טבל וכו', ואף אם אח"כ ... ולא יתננה לכהן אין כאן אלא גזל השבט וכו'. ואמנם המצוה העיקרית ליתנה לכהן, וזה הענין השני שאמרתי שיש במצוה זו, ושני ענינים אלו חלוקים זה מזה, שלפטור העיסה אין לו שיעור כלל מן התורה, ואפי' משהו פוטר העיסה, כתרומת גורן שחטה אחת פוטרת כל הכרי. ואמנם הענין השני לקיים מצות נתינה לכהן, זהו יש לו שיעור מן התורה, כיון דכתיב תתנו צריך שיהא בר נתינה וכו' יעו"ש. הרי דנקט דהוי מצווה אחת וכו' ענינים. וא"כ נתברר שחדושו של התוס' רי"ד אין תלוי כלל בפלוגתא דהרמב"ם והרמב"ן כמו שחשבו רבים, דבין אי הוי ב' מצוות נפרדות או מצוה אחת, יש בה ב' ענינים חלוקים של הפרשה ונתינה. ועי' לב שמח בשרשים שם כע"ז. שו"ר בשד"ח כללים מערכת ח אות צב דעיקר חדושו של רבינו דלא סגי בחטה אחת למצות נתינה, ואלו הרמב"ן לא איירי בזה כלל ויש לסייע לו מדברי הנוב"י דלעיל. [ובגליון הנוב"י שברשותי רשום: עי' מהרצ"ח גיטין כ, א, מקור מים חיים יור"ד סי' סא, שו"ת מהרי"ם סי' יב וסי' סב, עדות ביהוסף סי' יד ענף יג-יד, הכוה"ק ופנים יפות פרשת שלח, מהר"ם שיק על תרי"ג מצוות מצוה תק"ן]. וז"ל השו"מ בהערותיו לתוס' רי"ד כאן: עי' מל"מ פ"ו ממתנו"ע מש"כ בזה. ועי' שו"ת נובי"ת יור"ד רא. ואם היה רואה דברי התוס' רי"ד הלז היה שמח. אבל באמת א"א לומר כן כמ"ש בתשובה ואכ"מ. ועי' בספריו ידות נדרים הל' חלה ביד שאול סי' שכב סע' א, ודברי שאול יור"ד שם ולהלן סע' ה. ור' גם בנהש"ס וציו"ר בכורים פ"ג ה"א. ובשפ"א מנחות ס, א כיוון לתוס' רי"ד כאן וכפי שכתב חתנו

בהגהתו שם. ועי' תוע"ר ליראים שם, תפארת יעקב ובית אהרן גיטין כ, א. ור' דברי ירמיהו לעיל מא, ב ד"ה אבל לענ"ד מש"כ לבאר הסוגיא שם על פי יסודו של הרי"ד כאן. ועי' שו"ת דוכב מישרים ח"ב סי' י ד"ה אולם, מה שהעיר על חידוש זה מחולין קלד. 629 אולם מכל הראשונים שלא תירצו כן קושיא זו, מוכח דס"ל דאף מצות נתינה מקיים בחטה אחת. וכ"ה בחי' הר"ן פסחים לב, ב. אולם בחוס' הר"ש משאנן פסחים שם מבואר כתי' רבינו [ולזה נתכוין כנראה המהר"ם חלאוה שם שכתב שכן תי' התוס' ועמד על כך האדר"ת בהערותיו זהב שבא שם עה"ג ובסוה"ס יעו"ש בדבריו הנעמיים. - באמרי בינה ח"א דיני תרו"מ סי' ג ד"ה אולם כתב, דמדברי תוס' רי"ד מבואר דחולק על רש"י גיטין מז, ב דאם אינו אוכל ואינו מוכר אינו חייב להפריש תרו"מ. כי להרי"ד מוטל על הבעלים לקיים מצות נתינה בדבר חשוב, היינו אף אם אינו אוכל. וכן מבואר ברמב"ן בספהמ"צ שיש חיוב נתינה אף אם אינו אוכל, וממילא חייב להפריש בכל ענין כדי ליתן לכהן. ויש להעיר דעיקר כונת רבינו דהנתינה וההפרשה אינן תלויין זה בזה, דהפרשה לחוד ונתינה לחוד, בין אי הוי מצוה אחת או ב' מצוות. ולכן י"ל דמצות הנתינה חלה רק לאחר שהפריש תרומה, לא קודם לכן. וא"כ יתכן דס"ל להרמב"ן והרי"ד כרש"י שאינו מחוייב להפריש אם אינו רוצה לאכול הפירות, רק שאם הפריש צריך לכתחלה להפריש כדי נתינה, ואם לא הפריש כדי נתינה, לא הפסיד לגמרי מצות נתינה, דכשיהיה לו כדי נתינה מכמה הפרשות יקיים מצות נתינה וכדלעיל. אולם גם בחלקת יואב או"ח סוס"י יד בהג"ה כתב כהאמ"ב בדעת הרי"ד. וכ"כ הגרי"מ בידרמן זצ"ל בהגהותיו לשפ"א פסחים ט, א דבתוס' רי"ד כאן משמע כהט"ז יור"ד סי' א סקי"ז ולא כרש"י גיטין מז, ב דהפרשת מעשר לאו מצוה דרמיא עליה יעו"ש. שו"ר במהרצ"ח גיטין מז, ב שהרמב"ן גם יכול לסבור כרש"י דרשות בידו להניח הטבל ולא

פרדס

שלח טו, ב

יוסף

תקעט

ופעם הוסיף אדמו"ר הבית ישראל וצ"ל ואמר בהקשר לזה בשם אביו בעל האמרי אמת וצ"ל, דהנה כתיב: מפי עליון לא תצא הרעות ורק האדם לא תמיד מרגיש הטובה, לכן שותים י"ש אז כדי שתעבור אותה השעה הקשה ואח"כ כבר רואים שהכל לטובה עכ"ר, (ובש"ק פ"ר שלח תשל"א סיפר הבית ישראל מגור וצ"ל הנ"ל, והוסיף, שהשפ"א אמר אז למשמשו (ר' מגדל סקולסקי ע"ה) את הפסוק: אם יהיו חטאיכם כשנים כשלב ילבינו (כי ספירט הוא לבן) ע"כ, וראה בלקוטי יהודה כאן (עמ' קי"ט מאדמו"ר בעל האמרי אמת וצ"ל שפירש כע"ז הסמיכות כאן דאחרי חטא המרגלים היו בניו שבורים ולכן לחוקם ניתן להם פרשת נסכים - דיין ישמח וגו', ויש לציין שבספר מי השילוח (פ"ר שלח) כתוב ענין זה באריכות ע"ש היטב.

שכר לאובד ויין למרי נפש עכ"ר כ"ק מרן מגור שליט"א.

ועוד כותב שם: והנה אח"ז הראתי את הקונטרס להרב החסיד המפור' בנש"ק ר' שלמה'לי אלטר שליט"א מווארשא ואמר לי שהוא בעצמו הי' באטוואצק בשעת חליו של הרבנית הצדיקת ע"ה אשת בעל השפת אמת זי"ע והיתה אז בסכנה גדולה, ואחר התפילה שנה השפת אמת י"ש עם איוה טמקורביו, ואז אמר כ"ק מרן השפ"א זי"ע הפשיטתער חסידים היו שותים י"ש משום שהיו מרי נפש ואמר התורה על סמיכות הנז"ל עכ"ר שם. (וראו לציין מה ששמעתי מהרה"ח ר' ברוך מרגנשטיין שיחי' כי אדמו"ר בעל ה"בית ישראל" וצ"ל מגור שלח אתו פעם לאכלים בתוך ימי השבעה בקבוק יין, והוא מהפעם הנ"ל).

והנה בקונטרס "מילואים" שבסוף ספר שיח שרפי קודש חלקו את סיו' מודפס הד"ת הנ"ל בשם השפת אמת שלכן נסמכה פ"ר נסכים לפרשת שילוח מרגלים כדי להשיג נפשם וכנ"ל, ובהערות שנדפסו בתחילת הקונטרס הנ"ל כותב המחבר ז"ל וז"ל: בהיותי בגור בשבועות תרצ"ב מסרתי הקונטרס הלז בשעת קבלת השלום בערב שבועות לידי כ"ק מרן שליט"א (בעל האמרי אמת) ואח"כ בעת שנכנסתי לאתר שבועות לפרידת שלום אמר לי כ"ק מרן שליט"א **בקונטרס שמסרת לי מה שכתוב בשם השפת אמת בענין סמיכות נסכים לפרשת מרגלים לא אמר זאת מעצמו אלא בשם החי' הרי"ם וחי' הרי"ם אמר זאת בשם הרבי ר' בונם זי"ע, שאמר שהקב"ה אמר למשה צא ונהלם אחרי מדינות נפשם עם פ' נסכים עפ"י שני' (משלי ל"א) תנו**

קנב) **כי תבואו (ס"ו, ב).** במדרש כאן (במדרש רבה י"ו, כו) לך אכול וגו' מרבר בשלמה, בשעה שבנה את ביהמ"ק וכו' ושכחו לעשות את יום הכיפורים והיו מצירין וכו' ע"כ, והדברים מופלאים דבגמ' מוע"ק (ט) מבואר להדיא דלא שכחו לעשות את יוהכ"פ אלא דרשו ק"ו ולכן אכלו או ע"ש היטב.

ונראה לבאר בס"ד, דהנה בפסקי תשובה (סי' רצ"ה) דן לגבי כה"ג שסוכרח לאכול ביוהכ"פ כיון שאחזו בולמוס אי יכול לעבוד או עבודה, ורצה להוכיח מהא דאצל תנוכת המקדש אצל שלמה המלך אכלו כולם (כולל כה"ג) ולא מצינו שביטלו העבודה, והביא שם בפסקי תשובה ששמע בזה בשם כ"ק אדמו"ר בעל האמרי אמת וצ"ל.

צבור⁸. ומאז שחטאו במרגלים⁹ הצריף מנחה ונסכים להכשיר גם קרבן יחיד¹⁰.
(כ) חלה תרימו תרומה¹¹. אחר חטא המרגלים הצריף גם החלה¹², למען

את נערי בני ישראל, ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים⁶ (שמות כד, ה), לא זולת זה⁷. ובחטאם בעגל הצריף מנחה ונסכים לעולת התמיד שהיא קרבן

וכן להלן כח, ו. 7. כלומר, ללא צורך בכל תוספת של מנחה ונסכים. 8. הכתוב בסוף פרשת תצוה (שמות כט, לח-מא): "...כבשים בני שנה שנים ליום תמיד... ועשרון סולת כלול בשמן כתית רבע ההין ונסך רביעית ההין יין לכבש האחד... לריח ניחוח אשה לה". רבינו לשיטתו (סוף פרשת משפטים) בעקבות פרש"י (שמות לא, יח): 'אין מוקדם ומאוחר בתורה. מעשה העגל (פרשת כי תשא) קודם לציורי מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות וביום הכיפורים נתרצה הקב"ה לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן... לכן אחרי חטא העגל מציינת התורה לראשונה (סוף פרשת תצוה) את דין מנחת נסכים, ולידו מיד את תוצאת 'ריח ניחוח' ("כמנחת הבוקר וכנסכה תעשה לה, לריח ניחוח אשה לה"). 9. והירידה בדרגת בני ישראל כתוצאה מן החטא ההוא, כאשר כל ירידה דורשת איזון וחיזוק להשיג את אשר השיגו לפני כן בלעדיו - במקרה דנן דרגת 'ריח ניחוח' בקרבנות. 10. שנתחדש כאן. כשם שחטא העגל גרם לעצם הציורי להקריב קרבנות (להלן נבחין בין קרבנות רשות לחובה), חטא המרגלים גרם לתוספת דינים בגוף מצות הקרבנות. לכן מובן היטב מדוע בפרשת ויקרא-צו אין כל זכר לדין מנחת נסכים, כאשר הוא מובא כאן כאילו כחלק מן הסיפור ההיסטורי של המרגלים, וצ"ע.

כ

11. פירוש רבינו לענין חלה הוא בהתאם לפירושו לענין 'ריח ניחוח' - עיין לעיל בפסוק הקודם. 12. את שיטת רבינו בענין 'לפני-אחרי' אפשר לפרש או כמצוה חדשה

מצינו שאברהם הקריב קרבנות. שמא נאמר שמלשון "ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה'" (בראשית יב, ח), משמע שבניית המזבח היתה בראש ובראשונה לשם 'זבח', שהרי בלשון הקודש שם העצם (במקרה דנן "מזבח") נגזר מן הפעל (זב"ח), כך שבעצם המילה "מזבח" אנו שומעים שהיה זבח. ועיין ב'משך חכמה' לבראשית כד, כו הלומד על הזבחים שהקריב אברהם מלשון הכתוב "אברהם עבדי" - ואין 'עבודה' אלא קרבנות, עיין שם נועם לשונו. אולם עדיין לא מצינו בכתוב את ה'ריח ניחוח' שבקרבנותיו. ושמא כוונת רבינו לחשיבות שחז"ל ייחסו למזבחות של אברהם (ראה רש"י לבמדבר כג, ד ד"ה את שבעת המזבחות), שגם רבינו בהקדמתו לספר בראשית כתב שהמזבחות שבנה אברהם אבינו הם כנגד ארבעת המזבחות שבתחילת ימי ישראל: המשכן שבמדבר, שילה, נוב וגבעון. 6. אחרי שהביא רבינו ראיות מקרבנות יחיד (הבל, נח, אברהם) מוסיף עתה להראות כי בהתחלה גם בקרבנות צבור לא היה דין של מנחת נסכים. בזמן מתן תורה ישראל הקריבו קרבנות - ובמעמד הר סיני בודאי היה זה בדרגת 'ריח ניחוח' - ובכל זאת לא מצינו שם כל רמז למנחת נסכים. והנה, לאחר כמה פרקים (בפרשת תצוה, שמות כט, לח-מא) אנו מוצאים מנחת נסכים בקרבן תמיד של שחר ושל בין הערביים. הרי שאז כבר נתחדש דין זה (כבר ביארנו שלשיטת רבינו פרשת תצוה היתה אחרי חטא העגל, ועיין הערה 8). ועיין היטב בפירושו לפרשת שמיני (ויקרא יא, ב ד"ה זאת החיה אשר תאכלו), ובהערה 9 להלן. ועיין דיון רחב בנושא זה בביאורנו לכוונת התורה פרק ו,

שְׁבַשְׁגַּגְתָּ עֲבוּדָה זָרָה הַפְּתוּב מְדַבֵּר¹⁵.
וְזֶה פִי מֵאַחַר שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם לְהַפִּיל זֶרַעַם
בְּגוֹיִם¹⁶ לֹא הָיָה נִמְנָע שֶׁיִּשְׁגּוּ בְּעֲבוּדָה
זָרָה בְּשׂוֹבֵם לְאַרְצָם¹⁷. וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת
כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֵל
מֹשֶׁה¹⁸. מִפִּינֵן שֶׁתִּשְׁגּוּ בְּעֲבוּדָה זָרָה,
הִנֵּה אֵף עַל פִּי שֶׁתַּעֲשׂוּ כָּל פְּעֻלוֹת¹⁹

יְהִיו רְאוּיִים שֶׁתַּחֲוֹל בְּרֻכָּה בְּבִתְיָהֶם,
פְּאֲמָרוּ "וּרְאֵשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַפֶּהן
לְהַנִּיחַ בְּרֻכָּה אֶל בֵּיתְךָ"¹³ (יחזקאל מד, ל).
וְכֵן אֵלֵיהֶוּ "עֲשֵׂי לִי מִשֶּׁם עֲגָה קִטְנָה
בְּרֵאשֶׁנָּה וְהוֹצֵאת לִי... פִּי כֹה אָמַר ה'...
כִּד הַקִּמַח לֹא תִכְלֶה"¹⁴ (מלכים א יז, יג-יד).
(כב) וְכִי תִשְׁגּוּ. כְּבָר הַתְּבָאָר בַּקְּבָלָה

הורה כך לאלמנה מדין היותו כהן הזוכה בחלה,
וכביאור הרד"ק שם: 'ויש דרש, לפי שהיה כהן,
שתוציא לו מן העיסה חלה תחילה' (עכ"ל). וכן
בבבא מציעא קיד, ב בתוספות ד"ה מהו שיסדרו
בבעל חוב, מובא בשם תנא דבי אליהו צד
שאמר לאלמנה כך משום שכהן היה.

כב

15. רש"י (בעקבות הספרי והגמרא בהוריות ח,
ב): בעבודת כוכבים הכתוב מדבר... מה עובר
על כל המצוות פורק עול ומפר ברית ומגלה
פנים, אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית
ומגלה פנים, ואיזו, זו עבודת כוכבים (עכ"ל).
ונשאלת השאלה, מה ענין שגגת עבודה זרה
אצל חטא המרגלים. 16. לשון הכתוב תהלים
קו, כז. כפי שביאר רבינו לעיל יד, כח, שעקב
חטא המרגלים היו שלוש גזירות 'בזמנים
מתחלפים' (עיין שם), ואחת מהן היתה לדורות,
והיא להפיץ אותם בין הגויים אחרי שהתיישבו
בארץ ישראל. 17. עלולים הם להיות
מושפעים מפולחן הגויים אשר הדיחם ה' שמה,
ועם התעוררות רחמי ה' להחזירם ארצה,
עלולים להביא עמהם שגגת עבודה זרה.
18. בעוד חז"ל (ספרי, הוריות ח, ב) דרשו מן
המלים "את כל המצוות האלה" שמדובר על
'מצוה אחת שהיא ככל המצוות', דהיינו עבודה
זרה (עיין הערה 15), קשה לרבינו הסיפא של
הפסוק "אשר דבר ה' אל משה" - ומאי קמ"ל,
וכי אתא לאשמועינן שהמצוות ניתנו למשה?!
19. דייק 'פעולות' ולא כתב 'תעשו המצוות',

שלא ניתנה למשה בסיני, או כתפקיד חדש
למצוה קיימת. במקרה דנן 'למען יהיו ראויים
שתחול ברכה בבתיהם', כאשר לפני חטא
המרגלים היו ראויים לאותה ברכה בלעדי מצוה
מיוחדת זאת. 13. רבינו לא הביא את הרישא
של הפסוק ("וראשית כל בכורי כל וכל תרומת
כל מכל תרומותיכם לכהנים יהיה"), באשר כבר
ביאר בשמות כג, יט ושם לד, כו שתכלית
הביכורים היא "להניח ברכה אל ביתך". לפי
פירוש רבינו במקורות האמורים, ענין הביכורים
לא שייך לאמור כאן, באשר כבר בפרשת
משפטים (לפני חטא העגל) ובפרשת כי תשא
(לפני חטא המרגלים) נקבע שתכלית הביכורים
היא לסתור את פולחן הפוריות של הצאב"א,
ובמקומו נצטוינו להביא את הביכורים, אשר
בזכותם נשיג את המטרה הנכספת (עיין שם
בדברי רבינו). בזה מסכים רבנו אפוא עם
הרד"ק, אשר כתב (יחזקאל שם, ד"ה להניח
ברכה אל ביתך): 'טעמו אל כל אשר זכר בפסוק
זה'. מקור השיטה בדבר הקשר בין מצות חלה
ובין "להניח ברכה אל ביתך" מצינו בספר
החינוך (מצוה שפה): משרשי המצוה, לפי
שחיותו של אדם במזונות, ורוב העולם יחיו
בלחם, רצה המקום לזכותנו במצוה תמידית
בלחמנו, כדי שתנוח ברכה בו על ידי המצוה.
14. ראייה לכך שהפרשת תרומה לגבוה בראשית
עשיית החלה (לצורך כהן ה', או נביאו) מהווה
כלי להחלת הברכה בעיסה. ושמא אפשר לבאר
בדברי רבינו ('וכן אליהו') כי הוא סבור שאליהו

ויש ביניהם הפסק בענינים אחרים, וזה יש ללמוד כיון דכל ברכת המצוות אנו למידין מהיקשא דתורה ומצוה מה תורה מברך פ"א ביום על כל ענינים ועסקים שיעסוק בהם היום ואפילו מפסיק למלאכתו ועסקיו חוזר הוא לתורתו על סמך ברכה ראשונה, ה"ג אותו היום שישבו על מנת לעסוק היום בצרכי רבים בירך פ"א על כל המצוות שיבואו לפניו, ועל זה מיייתי ראי' מת"ת, אעפ"י שקצר קצת בלשון הירושלמי מ"מ הבקי בדרך ש"ס ירושלמי יבין כי נמצא כן כמה פעמים, וזה נ"ל יותר מפירושו של מהרא"פ ז"ל, מיהו אנן קיי"ל כר' יהודה שם בסוכה מ"ו ע"א שצריך לברך על כל מצוה בפ"ע:

תו כתב פר"מ אמ"ש רשב"א בתשו' הנ"ל כל מצוה שאינה נגמרת מבלי סיוע אדם אחר אינו מברך ומשו"ה אין מברכין על הצדקה וכיוצא דאלו אמר המקב"ל **לא בעינא לקבולי ליכא מצוה ע"ש**, ומיייתי ראי' מהא דפרק (נערה) [אלו נערו מ' ע"א] דאין עשה ולו תהיה לאשה דוחה לא תעשה משום דאי אמרה לא בעינא ליכא מצוה ע"ש, והוקשה לפר"מ מברכת אירוסין דאי אמרה לא בעינא להתקדש לו ליכא מ"ע דהיא לא מיפקדא אפריה ורביה ואפ"ה מברכין, במ"כ לא דק בקו' זו דכוונת רשב"א כל מצוה שהיא לטובת חברו ואם ירצה חברו שלא לקבל כאן טובה אין כאן מצוה, משא"כ פריה ורביה שאינו לטובת האשה אלא חוב שהטיל עליו הקב"ה להמציא לו אשה שתנישא לו ואם לא ימצא **הרי הוא יושב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה ובכל מ"ע אם יאנס ויעכבוהו גוים או לסטים או לא ימצא אתרוג ותפילין וכן כיוצא בזה אין זה בכלל דברי רשב"א, וזה מבואר במתק לשונו של רמב"ם פ"א מברכות סוף הלכה ב' וכל מצוה שבין אדם למקום בין שהוא של חובה וכו' ע"ש, בדברים קצרים הללו נכללו כל דברי רשב"א דמצוה שבין אדם לחבירו אין מברכין דאי אמר חברו לא בעינא אין כאן מצוה, משא"כ בין אדם למקום אפילו צריך לזה חברו מ"מ אפילו אמר לא בעינא לא נאמר שאין כאן מצוה אלא שנאנס ולא מצא מקום לקיים מצוה וכן פ"ו מצוה שבין אדם למקום הוא ומברך עליו, וזה פשוט וברור בעזה"י.**

ובעיקר נוסח אקב"ו על העריות העמיק והרחיב פר"מ, והנה היה לנגד עיניו דברי הרא"ש

אין לברך שציונו לשפוט בצדק כי שגיאות מי יבין ואמר רשב"י דין תורה לא ידעתי א, נהי שעכ"פ אין לדיין אלא מה שענינו רואות ועפ"י דעתו יורד לנכסיו ומשמת ומנדה על המסרב מ"מ אין לברך על זה, אך אם יתמצו הבע"ד ברצונם הטוב הן לדין הן לטעות ומכ"ש ע"ד פשרה הרי קיים מ"ע של דין ושלוש בעולם ועל זה אינו יכול לברך כי אולי לא יתמצו בטעיותיו. ומטעם זה נ"ל שאין מברכין על מינוי הדיינים שהוא מ"ע שופטים ושוטרים וגו' ונוהג בכל מקום ובכל זמן ועיין רמב"ן ריש פ' **שופטים**, אע"ג שאפשר שלא יבוא לפנייהם דין לעולם מ"מ חיוב להיות שופטים ממונים וכמו שמברכין על בדיקת חמץ אפילו לא ימצא כי מחויב שיבדוק עכ"פ ימצא או לא ימצא וה"נ מתחייב להעמיד שופטים ומ"מ אין מברכין. והטעם נ"ל, האדם יראה לעינים ואולי השופטים שאנו ממנים אינם עפ"י דין תורה וחפץ ה' אולי איכא דעדיפי מינייהו, ומשו"ה נ"ל אין מברכין על כתיבת ס"ת אע"ג דהכתיבה הוא גמר מצוה משום דלא בקיאיין בחסירות ויתרות ואפילו חכמי התלמוד לא היו בקיאים [כקידושין ל' ע"א] ע"כ אין לברך כי ס"ת שחסר בו אות אחת אינו י"ח בו כמש"א חז"ל פ' הקומץ [ל' ע"א] אפשר ס"ת חסר אות א' ומשה אמר לקוח ספר התורה הזה ע"ש, ש"מ לא נקרא ס"ת חסר אות אחת אפילו. [ועיין לעיל סי' נ"ב]. גם פ"י הירושלמי לא נ"ל כפ"י מהרא"פ ז"ל, דאי כדבריו שברך על שבתו כסאות למשפט א"כ מה צורך להביא ראי' שמברכין על המצות וליף ל' מתורה וכי עד כאן לא שמעינן שמברכין על התפילין וציצית ומצה ומרור וסוכה ולולב, ומשנה שלמה שנינו [פסחים קכ"א ע"א] ברך על הפסח פטר של זבח. אבל הנלע"ד שנכנס לחנוותא היינו יום מושב סנהדרין לעיין במילי דמתא ולתקן כל צרכי עירו כעין ששנינו ריש מ"ק וריש שקלים ובירושלמי דשקלים אלו הן (צריכים) [צרכי רבים] ע"ש, והרבה כיוצא בהם דשייכים בזה"ז ובזמן האמוראים, וס"ל לר' חגי ר' ירמיה' כת"ק דסוכה מ"ו ע"א כשיש לפניו מצות הרבה מברך על המצות, אלא התם מיירי שהמצות כבר לפניו והא דהירושלמי לא היו המצות לפניו אלא מיד בבקר השכם כשנכנס לחנוותא להיות מוכן לכל המצות שיבואו לפניו היום, הקדים ר' חגי וברך אק"ב וצונו על המצות אע"ג שיבואו פסקי פסקי